

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого - педагогічний факультет
Кафедра практичної психології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ О.А. Чаркіна О.А.
« _____ » _____ 2024 р.

Реєстраційний № _____
« _____ » _____ 2024 р.

КОРЕКЦІЯ НЕГАТИВНИХ УСТАНОВОК ЩОДО МАТЕРИНСТВА
В ДІВЧАТ-СТУДЕНТОК В УМОВАХ ВІЙНИ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗППм–23
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 053 Психологія
Шумейко Анни Павлівни

Науковий керівник:
канд. пед. наук, доцент
кафедри практичної психології
Чаркіна О.А.

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS ____ Кількість балів ____
Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)
Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МАТЕРИНСТВА В ДІВЧАТ-СТУДЕНТОК В УМОВАХ ВІЙНИ.....	8
1.1. Аналіз проблеми в психологічній літературі.....	8
1.2. Психологічна готовність жінок до материнства в реаліях війни	10
1.3. Негативні установки до материнства у дівчат юнацького віку в умовах війни.....	19
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НЕГАТИВНИХ УСТАНОВОК ЩОДО МАТЕРИНСТВА В ДІВЧАТ-СТУДЕНТОК ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	24
2.1. Обґрунтування програми емпіричного дослідження.....	24
2.2. Аналіз результатів діагностичного дослідження.....	28
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЙНО-ПРОФІЛАКТИЧНА ПРОГРАМА ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ УСТАНОВОК ЩОДО МАТЕРИНСТВА...	40
3.1. Обґрунтування корекційно-профілактичної програми	40
3.2. Оцінка ефективності корекційно-профілактичного впливу	43
Висновки до розділу 3.....	47
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	50
ДОДАТКИ.....	55

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, *Шумейко Анна Павлівна*, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

_____ *А.П. Шумейко*

ВСТУП

Актуальність теми. Реалії війни посилюють соціальну потребу в дослідженні та розробці ефективних методів психологічної підтримки молодих жінок, що зустрічаються з особливими викликами та стресами, спричиненими реаліями війни. У цей період зростає невизначеність майбутнього, підвищується рівень тривожності та стресу, що може негативно впливати на ставлення до материнства, планування сім'ї та виховання дітей.

Соціальний запит на наукові дослідження в цій сфері пояснюється необхідністю адаптації психологічної практики до умов війни, щоб забезпечити ефективну підтримку дівчатам-студенткам, які стикаються з додатковими психологічними викликами у зв'язку з материнством. Це вимагає глибокого аналізу існуючих установок, страхів та переживань, пов'язаних з материнством у надзвичайних умовах, та подальшої розробки вузькоспеціалізованих корекційно-профілактичних програм.

В умовах конфліктів та воєнних дій жінки стають надзвичайно уразливими представниками суспільства, чії долі тісно переплітаються з труднощами та стресами, спричиненими воєнними конфліктами. Готовність жінок до материнства під час війни привертає увагу не тільки в наукових колах, але й у практичній сфері, адже вона впливає не тільки на особистісний психологічний стан жінки, але й на формування стосунків у сім'ї та суспільстві в ширшому контексті.

При цьому, війна виступає як чинник, який істотно впливає на зменшення чисельності населення, оскільки багато молодих пар не відчують готовності до народження дітей в сучасних умовах, віддаючи перевагу рішенню про перенесення цього процесу на більш стабільний та безпечний період. Постійний стрес, почуття тривоги та небезпеки, а також переживання за рідних у часи війни, разом із новинами про її жахіття, негативно позначаються на психічному здоров'ї жінок, що, в свою чергу, спричиняє погіршення загального стану їх здоров'я та готовності до процесу материнства.

Сучасний стан дослідження цього психологічного феномену включає різноманітні аспекти та трактування, серед яких можна виділити дослідження впливу військових конфліктів на психологічний стан жінок, зміну їхніх життєвих планів та ставлення до материнства. Психологічна допомога студенткам для подолання негативних установок щодо материнства в умовах війни вимагає комплексного підходу, що включає консультування, психотерапевтичні методики та корекційні програми. Оскільки в цьому контексті об'єктом уваги є не лише майбутнє благополуччя матері, але й дитини, психологічна підтримка має забезпечувати індивідуальну та сімейну допомогу. Важливо зосередитись на розбудові позитивного бачення материнства, навіть у складних умовах, розвитку стресостійкості та адаптивних стратегій подолання труднощів. Такий підхід спрямований на формування в студенток стійких позитивних установок до материнства, враховуючи їх особистісні особливості та ситуацію, у якій вони опинились. Особлива увага приділяється роботі з переконаннями та емоційними станами, що впливають на сприйняття материнства як значущої частини життя, не дивлячись на зовнішні обставини.

Розробка та впровадження ефективних методів корекції негативних установок щодо материнства може сприяти не тільки покращенню психологічного стану дівчат-студенток, але й мати позитивний вплив на суспільство в цілому, сприяючи зміцненню сімейних цінностей, підвищенню народжуваності та створенню сприятливого середовища для розвитку майбутніх поколінь у післявоєнний період.

Метою дослідження є вивчення і корекція негативних установок щодо психологічної готовності дівчат-студенток до материнства в умовах війни.

У відповідності до мети було визначено **завдання дослідження**:

1. Провести теоретичний аналіз проблеми психологічної готовності дівчат-студенток до материнства в умовах війни;
2. Дослідити особливості негативних установок до материнства у дівчат юнацького віку в реаліях воєнного часу;

3. Розробити логічну схему та реалізувати програму емпіричного дослідження по визначенню негативних установок щодо материнства у дівчат-студенток в умовах війни;

4. Проаналізувати результати констатувального етапу діагностичного дослідження;

5. Розробити та апробувати корекційно - профілактичну програму;

6. Узагальнити результати впровадження корекційно - профілактичної програми.

Об'єкт дослідження – психологічна готовність жінок до материнства.

Предмет дослідження – корекція негативних установок щодо материнства в дівчат-студенток в умовах війни.

Методи дослідження:

а) теоретичні – аналіз та систематизація наукової літератури з проблеми дослідження;

б) емпіричні – анкетування та опитування з використанням рольового опитувальника дітонародження (РОД) М. Родштейна, опитувальника вивчення репродуктивних установок О. Каримової та авторської анкети «Материнство і я».

в) методи математичної статистики – коефіцієнт кореляції К. Пірсона критерій t-Ст'юдента (обробка через комп'ютерну програму SPSS)

Емпірична база та апробація дослідження. Емпіричне дослідження проводилося на базі Криворізького державного педагогічного університету з дівчатами-студентками денного та заочного відділення спеціальності 053 «Психологія» (загальною кількістю 68 осіб). Для корекційно-профілактичної роботи було обрано 42 особи. Також програма була впроваджена на базі ГО «Егіда- центр» із залученням до роботи практичного психолога.

Попередні результати емпіричного дослідження обговорювались на V Міжнародній науковій студентській конференції «Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства» та опубліковані у вигляді тез доповіді в її матеріалах [45].

Теоретико-методологічну основу дослідження складають загальнотеоретичні принципи детермінізму і розвитку психіки в діяльності і дослідження науковців, які займаються психологічною готовністю до материнства в умовах війни. Зокрема, М. Лоуренс, М. Магуір, Г. Філіппова [31]. зробили значний внесок у висвітленні загальних питань материнства та його основних характеристик і особливостей психологічних переживань; Н. Даниленко [7], Т. Зелінська [9] виділили предикторну структуру та основні фактори психологічної готовності жінок до процесу материнства в цілому; М. Лугова [17], Ц. Цимбал [34], Г. Шевчук [38] зробили значний вклад у висвітлення питання материнства в контексті життя жінки саме в умовах війни.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення даної роботи виявляється у визначенні факторів, які сприяють формуванню негативних установок щодо материнства у дівчат-студенток в умовах війни. Результати цього дослідження можуть знайти своє застосування у роботі психологів, які працюють з темами материнства і психологічної готовності до нього в нестійких умовах сьогодення. Розроблена корекційно-розвивальна програма може бути використана для зменшення негативних установок щодо материнства і сприяти об'єктивізації процесу материнства з позиції психологічної готовності дівчат-студенток.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів основної частини, висновків, списку використаної літератури, що складається з 50 найменувань, серед яких 5 англійською мовою, та додатків. Загальний обсяг роботи становить 60 сторінок. Робота містить 3 таблиці та 6 графіків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МАТЕРИНСТВА В ДІВЧАТ-СТУДЕНТОК В УМОВАХ ВІЙНИ

1.1. Аналіз проблеми в психологічній літературі

Дослідження проблеми материнства у дівчат-студенток в умовах війни є достатньо значимим аспектом у сучасних наукових дослідженнях. Війна вносить корективи у звичайний розвиток особистості, зокрема в аспектах самоідентифікації та адаптації до ролі матері, тому ця тема є особливо актуальною в реаліях сьогодення. Більшість науковців відзначає, що війна значно ускладнює процеси адаптації до материнства, особливо для молодих жінок, які одночасно намагаються завершити освіту. Студентки, що стикаються з материнством у таких умовах, можуть відчувати підвищений стрес і почуття невизначеності, які можуть впливати на їх психологічне здоров'я та академічну успішність.

Висновки з психологічних досліджень підкреслюють необхідність комплексного підходу до вирішення питань материнства серед студенток у воєнний час, включаючи забезпечення психологічної підтримки, соціальних послуг та освітніх адаптацій, що відповідають їхнім унікальним потребам і обставинам. У роботах М. Лугової розкрито соціально-філософський контекст загальних питань дитинства та материнства у воєнний період в Україні (початковий етап війни) [17]. Авторка розкриває глибокі наслідки війни, зокрема її вплив на людську психіку та філософське сприйняття смерті. Війна розглядається як каталізатор усвідомлення смертності, яка змушує людей зіштовхуватись з крайнощами свого існування та переоцінювати сенси життя. Особливу увагу психологиня приділяє аналізу впливу війни на дітей, які переживають глибокі психологічні травми, втрачаючи почуття безпеки і потребуючи особливої уваги та підтримки для свого розвитку та реабілітації. В центрі цієї проблеми стоїть мати як ключова фігура для забезпечення

емоційного благополуччя дитини, що підкреслює значення сім'ї та материнства у часи війни [17, с. 115].

Аналіз ролі материнства в умовах війни можна знайти в роботах доктора психологічних наук Т. Цимбал, яка вивчала як матері виконують свої обов'язки у воєнний час, досліджуючи різноманітні ролі, які вони відіграють час воєнного конфлікту, та їхні реакції на складнощі, які несе із собою війна. Основний акцент робиться на тому, що війна стає критичним моментом як для суспільства в цілому, так і для кожної окремої сім'ї, випробовуючи етичні цінності та внутрішню силу людей. Оборонна війна вважається етичним та буттєвим випробуванням, яке надає унікальну можливість проявити моральні властивості особистості та зміцнити дух в обставинах, коли ворог прагне знищити ці цінності. При цьому підкреслюється, що відповідальність, яку несе материнство, стає вагомою реакцією на буттєві проблеми та моральні дилеми, що виникають через війну [34].

Проблему материнської ідентичності як недостатньо дослідженого аспекту в соціально-психологічній науці підіймають у своїх дослідженнях ряд українських психологів. Зокрема, Л. Гапоненко і М. Волощук розглядають її через взаємодію між призму «матір» і «дитина». Авторки аналізують концепцію "позитивного" та "негативного" відображення в материнстві, що лежать в основі формування контрастних типів материнської ідентичності. Демонструється, що лише при позитивній рефлексії можливе виховання "позитивної" материнської ідентичності. Така ідентичність дозволяє дитині вчитися любити життя, радіти йому, розвивати навички співпраці та адаптації до складних життєвих обставин, включаючи виживання в умовах війни [5].

Цікавий аспект проблеми материнства в умовах війни висвітлений у форматі аналізу змісту депривованого материнства. Зокрема у роботі О. Чаркіної і К. Гукасян дане поняття розглядається крізь призму обмеженості матерів у здійсненні своїх материнських функцій і відчуттів через неможливість повноцінного контакту з дитиною, що включає тактильні, візуальні, вербальні та емоційні аспекти, а також усвідомлення щастя від

взаємодії з дитиною. Різноманітні внутрішні та зовнішні перепони можуть ускладнити формування материнства, особливо у вихованні дитини з особливими потребами. У стані воєнного стресу у таких матерів розвивається "деприваційний синдром", симптоми якого можна класифікувати на чотири категорії: емоційні, когнітивні, фізичні та поведінкові симптоми. Доведено, що жінки, глибоко засмучені через своє материнство та зовнішні обставини (воєнні дії, інформаційні кампанії, переміщення в межах країни або за її межі, життя у прифронтових зонах або на окупованих територіях та ін.), все ж здатні знайти ресурси для подолання цього дезадаптивного стану [35].

Для реалізації завдань поставлених у нашій роботі цінними є дослідження присвячені проблемам наукового обґрунтування системи медикосоціальних заходів щодо підвищення статусу материнства в умовах воєнного часу. Прикладом таких досліджень є монографія І. Калиниченко, Д. Калиниченко, що присвячена вивченню репродуктивного потенціалу жінок раннього фертильного віку [10].

Отже, дослідження проблеми материнства у дівчат-студенток в умовах війни є достатньо актуальною темою у сучасній психологічній науці. Розробка цієї теми в наукових дослідженнях ще продовжується. Сучасні науковці підкреслюють необхідність комплексного підходу до вирішення цієї проблеми, зокрема через забезпечення психологічної підтримки, соціальних послуг та адаптаційних освітніх заходів, що враховують унікальні потреби та обставини студенток-матерів у воєнний час.

1.2. Психологічна готовність жінок до материнства в реаліях війни

Психологічна підготовка жінки до материнства відображає конкретну орієнтацію її особистості, яка в час вагітності допомагає поступовому розвитку різноманітних психологічних змін у вагітної жінки та є супутньою фізіологічним процесам вагітності [7].

Критерії для оцінювання психологічної готовності жінки до ролі матері можна розглядати через три дотичні виміри: медичний, біологічний та психологічний. До ключових параметрів цього процесу можна віднести основні показники, які впливають на готовність жінок до материнства: ступінь зрілості особистості, рівень емоційної стійкості, рівень особистісної тривожності та ін. [7].

Психологічна підготовка жінки до материнства охоплює також її здатність передбачати та усвідомлювати потенційні труднощі та виклики, які несе з собою процес материнства, та бути готовою до їх розв'язання. Істотним аспектом такої готовності є протистояння внутрішнім конфліктам та сумнівам, що можуть з'явитися в процесі вагітності чи на етапі виховання дитини, та їх ефективне подолання [18].

Структуру психологічної готовності жінки до материнства може бути представлена у вигляді чотирьох аспектів: а) мотиваційний аспект (мотив вагітності та народження дитини, відчуття відповідальності та обов'язку за її життя виховання); б) емоційний аспект (емоційне сприйняття себе у ролі матері, важливість комфорту та дискомфорту; переважаючі настрої протягом вагітності і при подальшій взаємодії з дитиною); в) оціночний аспект (перебудова ідеї власної готовності та підготовленості до ролі матері); г) операційний аспект (зміст материнської компетентності, знання способів та прийомів необхідних для догляду за дитиною); д) регуляційний аспект (саморегуляції жінки протягом вагітності та після пологів, в період взаємодії з дитиною, динаміка змін життєдіяльності та рефлексивні фактори можливостей жінки, самосвідомість у трансформації життєдіяльності [2, 44, 39, 20].

Можна виділити три загальні рівні психологічної готовності жінки до материнства: 1) Високий рівень, для якого характерна висока емоційна стійкість, низька тривожність, оптимальна оцінка материнського статусу); 2) Середній рівень, що передбачає наявність помірної тривожності, середнього рівня емоційної стійкості, наявність тривожних типів психологічної домінанти, перевага дистанційованого ставлення до дитини; 3) Низький рівень, що

характеризується високою тривожністю, низькою емоційною стійкістю, депресивним типом психологічної домінанти і схильністю до надмірної концентрації на дитині [7].

На формування психологічної готовності жінки до материнства впливають різноманітні фактори, зокрема біологічні (стан центральної нервової системи, емоційна стійкість), сімейні (досвід спілкування в дитинстві, зокрема з жіночими членами родини), соціальні (економічно-культурний контекст родини, взаємини в шлюбі, матеріальне та освітньо-культурне становище), психологічні (рівень тривожності та особистісної зрілості) та духовні аспекти (моральні цінності, розуміння честі, гідності та інших високих якостей) [7]. В умовах воєнного часу до цих чинників однозначно додаються умови в яких проживає жінка (безпека території в контексті загрози окупації, віддаленість території від зони бойових дій та ін.)

Становлення психологічної готовності до материнства проходить крізь декілька послідовних фаз у житті жінки і всі вони відіграють ключову роль у формуванні її підготовки до виконання майбутніх материнських обов'язків. Цей процес охоплює такі періоди як дитинство, юність, зрілість та безпосередньо період вагітності (таблиця 1).

Таблиця 1

Вікові періоди становлення психологічної готовності жінки до материнства [6, 12]

Дитинство	На цьому етапі дівчина черпає своє перше уявлення про материнство, спостерігаючи за поведінкою своєї матері та інших родичів жіночої статі. Створюються перші концепції материнства та його значення в соціальному контексті.
Юність	Цей період збігається з періодом підліткового розвитку та статевого дозрівання, коли починає формуватися більш осмислене ставлення до можливої майбутньої ролі дружини і матері. Можуть з'являтися певні тривоги та запитання стосовно змісту процесу материнства.
Зрілість	В позиції дорослої людини жінка продовжує вдосконалювати свою готовність до материнства через особистісне зростання, побудову міжособистісних стосунків та планування власної сім'ї. Розвиток

	психологічної готовності в цей період може включати рефлексію про сімейні цінності, освітній розвиток та професійні досягнення, що пов'язані з бажанням бути матір'ю.
Вагітність	Вагітність стає вирішальним моментом, під час якого жінка інтенсивно замислюється над своєю майбутньою роллю матері та готовності до цього процесу. Емоційний досвід під час вагітності різноманітний і може супроводжуватися психологічними викликами, тому особливо важливою в цей період є психологічна підтримка.

В умовах війни психологічна готовність жінок до материнства також означає їхню здатність пристосуватися до різких змін умов життя, включаючи можливі обмеження у доступі до охорони здоров'я та соціальної інфраструктури. У таких обставинах жінки часто стають перед складним вибором, що стосується благополуччя та безпеки їхніх дітей, що може вимагати надання їм особливого догляду і обережності в умовах військових дій [22].

Військові обставини суттєво впливають на психологічну готовність до материнства, створюючи непередбачувані ситуації, до яких важко заздалегідь підготуватися і налаштуватися на їх позитивний контекст. Воєнний стан веде до раптових змін у соціальному, економічному та політичному житті, що впливає на емоційне благополуччя та психологічну стійкість населення і жінок, які готуються до процесу материнства [3]. Перш за все, війна провокує реальну небезпеку для жінок та їхніх дітей, перетворюючи страх і занепокоєння на постійних супутників у повсякденному житті. Матері перебувають під великим тиском, оскільки вони несуть відповідальність за захист та безпеку своєї родини, що може спричинити для них додатковий стрес. Для дівчат, які тільки розглядають можливість материнства цей процес працює так само, але з додатковим тиском через проблему сумнівів у прийнятті майбутнього рішення [17].

Другим аспектом може бути те, що війна часто призводить до соціальних та економічних криз. Фінансові труднощі, нестабільність та обмежений доступ до необхідних ресурсів ускладнюють забезпечення потреб

сім'ї та підтримку, яку матері можуть надавати своїм дітям. До того ж воєнний конфлікт може сильно відобразитися на загальному психологічному кліматі суспільства. Постійні новини про військові події та їх наслідки можуть посилювати відчуття загрози і нестабільності у дівчат відносно материнства у тому числі [34].

Війна внесла свої корективи у формат суб'єктивного благополуччя української молоді, що не могло не віддзеркалитися і на установках дівчат-студенток щодо материнства [8]. Адже ментальне благополуччя становить фундаментальну основу для ефективної життєвої активності індивіда. З одного боку, це запорука того, що людина може належним чином виконувати свої соціальні та культурні обов'язки, а з іншого - це надає можливість для неперервного розвитку особистості протягом усього життя. У контексті воєнного досвіду, сучасна молодь переживає різноманітні емоції, такі як страх, гнів, безпорадність, відчай, спантеличеність, що є звичайною реакцією на кризові умови сьогодення. Воєнні умови викликають у молоді два види травм: раптові травматичні події та хронічні негативні ситуації, які спричиняють неефективні стратегії протидії. В результаті, вони більше схильні до тривожних розладів (порівняно з однолітками, що не мали воєнного досвіду), депресій; дисоціативним розладам, а також поведінковим розладам. Всі ці стани і реакції не є підґрунтям позитивного емоційного фону, який потрібен для усвідомленого материнства [14].

Психологічна готовність жінок до материнства в умовах війни охоплює глибокі аспекти, враховуючи фізіологічні, еволюційні, культурні та індивідуальні фактори, що формують бажання та готовність до материнства [11]. Процес розвитку материнської ідентичності є довготривалим і починається з дитинства, включаючи взаємодію з власною матір'ю або її заміною, ігрову діяльність та особистісний контакт з дітьми, досягаючи своєї повноти при народженні власної дитини. В умовах війни важливість материнства підсилюється через необхідність забезпечення життєздатності дітей і передачу соціального досвіду, незважаючи на зовнішні виклики, де зріла

материнська ідентичність відіграє ключову роль у гармонійному розвитку взаємин між матір'ю та дитиною [17, с. 114].

У воєнний час жінка може поєднувати різні ролі та змінювати рівень активності залежно від обставин, які змінюються доволі швидко. Материнство при цьому часто передбачає прийняття на себе жертвності, що стає особливо помітним під час воєнних конфліктів і має унікальний психологічний контекст [34].

Кожен конфлікт чи війна неминує призводить до значного стресу, який активує певні реакції на рівні окремої особистості та суспільства в цілому. На суспільному рівні війна стимулює переоцінку і розподіл ресурсів і виникнення нових лідерських фігур, що здатні ефективно діяти під час кризи. Особистісно, кожен індивід проходить через аналогічні зміни, де хімічні речовини такі як адреналін і кортизол викликають пробудження базових інстинктів: боротьба, втеча, завмирання. Ці інстинктивні відповіді відображаються у поведінці окремих людей. Частина з них шукає безпеку у втечі, інші приєднуються до оборонних зусиль, тоді як деякі залишаються у режимі самозбереження і роблять активних дій [17, с. 111].

Визначити точний момент, коли жінка починає ідентифікувати себе з материнською роллю, складно, проте бажання до народження дітей та продовження роду є характерним для багатьох жінок. Потреба в дітях, у часто розглядається як соціально-психологічний феномен і об'єднує елементи, які впливають з соціальних очікувань та індивідуальних прагнень [35].

З точки зору психоаналізу, жінка досягає відчуття цілісності та психологічної рівності з чоловіком лише тоді, коли вона приймає та цінує свою унікальну здатність до зачаття, вагітності та народження дітей. Деякі вчені стверджують, що бажання до материнства засноване більше на біологічних, аніж на соціальних аспектах, із тим, що жінка вже під час вагітності починає ідентифікувати себе як матір. Водночас, материнство не є цілком обумовлене природженими процесами. Материнський (та батьківський) інстинкт є, в першу чергу, проявом інстинкту самозбереження, але у формі прагнення до

продовження роду. Соціальні фактори безсумнівно впливають на інстинкт продовження роду [15].

Важливе місце у цьому питанні відіграє фактор материнської ідентичності. Материнська ідентичність є багатогранним явищем, що складається з різноманітних почуттів, переживань і переконань, які формують у жінки уявлення про себе як про матір. Почуття материнства можуть бути різні в залежності від особистого досвіду, культурних норм та виховання. Бажання виховувати та дбати про дитину є ключовою складовою материнської ідентичності і може виникати та розвиватися внаслідок різних факторів, включаючи: а) біологічні інстинкти і гормональні зміни; б) соціальні впливи та очікування; в) особистісні цінності та бачення щастя; г) позитивний досвід у власному вихованні та спілкуванні з дітьми [5, 25, 42].

Внутрішні переконання і ставлення до ролі матері формуються на основі психологічної готовності, яка охоплює самосвідомість, емоційну стійкість, мотиваційні чинники та особистісний розвиток. Психологічна готовність може включати в себе: а) усвідомлення та прийняття відповідальності за виховання дитини; б) здатність до емпатії та емоційного зв'язку з дитиною; в) гнучкість у вирішенні виховних та побутових питань; г) підтримка стабільних особистісних меж, що дає змогу балансувати між материнськими обов'язками та іншими аспектами життя [17, 34].

Бажання мати дітей виникає під дією різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників і обставин. Його формування залежить від мотивуючих причин, які можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми. Зовнішні фактори включають економічний стан, житлові умови, професійне залучення жінок, розподіл часу, наявність допомоги від членів сім'ї, суспільні норми щодо кількості дітей, важливість ролі дітей у сім'ї та суспільстві. Внутрішні мотиви включають особистісні якості, які під впливом цілеспрямованого виховання та розвитку спрямованості на цінності, пов'язані з дітьми, можуть сприяти виникненню бажання стати батьками (здоров'я, соціальність, емпатія, бажання доглядати за іншими, доброзичливість, чутливість), а також індивідуальні

особливості та життєві ситуації, що визначають потребу у народженні певної кількості дітей [15].

У воєнний час сильна материнська ідентичність виявляється у здатності матерів долати страх перед смертю та інстинктивно забезпечувати безпеку своїх дітей. Сюди ж можна віднести і страхи розпочинати процес материнства, який може лякати молодих дівчат не менше ніж страх за вже народжених дітей [19]. Материнська ідентичність за так званою «хорошою рефлексією» орієнтується на любові, яка є початком існування людини у різні часи історії людства.

Емоційний стан матерів, що мають стійку материнську ідентифікацію, опирається на особистісну відповідальність у будь-яких обставинах, незалежно від того, наскільки вони можуть бути складними під час війни. Такий підхід допомагає зберегти не тільки психічне, але й фізичне здоров'я дитини [5].

У сучасних наукових дослідженнях можна знайти різні визначення поняття «позитивна материнська ідентичність». Ми схилиємось до позиції розглядати її як прояв зрілої материнської любові, яка дозволяє дитині відчувати та сприймати любов, що, в свою чергу, вчить її любити життя, цінувати власну унікальність і відчувати себе вільною у світі, що сприяє партнерським взаєминам у майбутньому. Мати з позитивною ідентичністю відкидає ідею жертвенності, відмовляючись від очікувань віддяки з боку дитини, і бачить свою "хорошу материнську ідентичність" через розвиток жіночих материнських якостей, що включає здатність до добра та його розмноження через активну самореалізацію дитини. "Позитивна материнська ідентифікація" в динаміці "мати-дитина" виявляється через безліч форм забезпечення безпеки і турботи, а також через материнську інтуїцію, що визначає "психологічне поле" для розвитку дитини, підтримуючи її особистісну цілісність та сприяючи розвитку індивідуальності через діяльність [5].

Аналізуючи процес становлення жінки у ролі матері, можемо виділити кілька напрямків соціально-психологічного розвитку цього явища. Існує шлях, який веде до успішного формування материнської ідентичності, та шлях, при

якому розвивається нечітка материнська ідентичність або ж коли жінка займає позицію матері лише на формальному рівні, не приймаючи цю роль внутрішньо [37, 38].

Важливе місце у питанні готовності до материнства відіграють ціннісні орієнтації жінки. Усі перетворення, що мають місце в сучасному світі, знаходять своє відображення у соціокультурному контексті, що грає ключову роль у формуванні ціннісних орієнтацій людини [21]. Молодь активно бере участь у створенні "нових" цінностей і правил, тому під час розбудови нової соціальної реальності важливо звернути увагу на роль сімейних цінностей. Сім'я, маючи унікальне значення для кожної особи, відіграє вирішальну роль у її формуванні, соціалізації, закладає основу для майбутніх взаємин та поведінкових моделей. Різноманіття поглядів на сім'ю формується на основі сімейних цінностей, які асимілюються індивідом [26].

Наразі сімейні стосунки переживають істотні перетворення, включаючи падіння статусу сімейного життя та бажання мати дітей, зростання кількості випадків домашнього насильства, зсув у вікових рамках вступу в шлюб, та популярність спільного проживання без офіційного оформлення відносин. Все більш поширеними стають шлюби без дітей, оскільки народження та виховання дітей вважається не вигідним і незручним з багатьох причин, серед яких матеріальні складнощі та проблеми адаптації. Також фіксують збільшення соматичних розладів, змін у емоційному стані та психосоматичних реакціях [26].

Дослідження процесу формування цілей розглядає три основні аспекти. Перший з них зосереджений на виявленні мотиваційно-сміслових аспектів, які регулюють процес встановлення цілей, та аналізу їх взаємодії з переважними мотивами індивіда, де ключовим є розуміння умов, що сприяють виникненню цілей. Другий напрям займається дослідженням внутрішніх механізмів та регуляторів, які лежать в основі процесу цілепокладання, акцентуючи увагу на особливостях цього процесу у різних системах та залежно від конкретних обставин. Третій напрям охоплює прикладні дослідження механізмів

формування цілей в специфічних сферах, таких як економіка, екологія, психологія та інші [26].

Отже, питання психологічної готовності жінок до материнства в реаліях війни має достатнє представлення в наукових наробках дослідників і має різновекторні напрямки досліджень.

1.3. Негативні установки до материнства у дівчат юнацького віку в умовах війни

Установки щодо материнства у найзагальнішому вигляді формуються за рахунок трьох основних складових: когнітивної (знання та уявлення), афективної (емоції та почуття) та поведінкової (мотиваційної). Ці установки можуть бути полярними (позитивними і негативними) і проявляються через взаємозв'язок вищеназваних елементів. Пізнавальний аспект відбиває установки дівчат щодо кількості майбутніх дітей, часових проміжків між їхнім народженням, перевагу статі майбутньої дитини, загальне бажання мати дітей та ставлення по процесу вагітності. Емоційна складова охоплює як позитивні, так і негативні емоції, пов'язані з народженням дітей. Поведінковий аспект визначає готовність до народження дитини та міцність чи слабкість репродуктивних намірів жінки [15].

Важливу роль у тлумаченні установок щодо материнства відіграють мотиви дівчат, які спонукають до вагітності. Серед позитивних мотивів можна виділити наступні: а) бажання дарувати життя унікальній особистості; б) вагітність як елемент причетності до сімейних зв'язків; в) спільне бажання партнерів мати дитину; г) бажання відчувати радість материнства як вираз психофізіологічної готовності до нього; д) потреба в альтруїстичному догляді та опіці над іншою особою; е) прагнення відчувати власну значущість та корисність через любов і піклування [15].

Для нашого дослідження важливо розглянути деструктивні мотиви, які включають наступні категорії: а) бажання реалізувати через дитину невиконані

плани та мрії; б) спроба жінки уникнути відчуття самотності; в) компенсація недоліку самолюбства; г) вагітність як відповідь на соціальні очікування; д) засіб утримання партнера у відносинах; є) матеріальні вигоди від народження дитини; ж) вагітність з метою збереження здоров'я (небажання робити аборт); з) перехід на новий етап життя, як символізація відмови від минулого [15].

Науковці виділяють ряд причини, через які люди вирішують народжувати дітей:

1. Жіноча цікавість ("Що це за відчуття?") часом призводить до усвідомлення, що ідея материнства є міфом, оскільки процес народження дітей є природним не лише для людей, але і для інших живих істот;

2. Пошук відповіді на особисті невдачі та розчарування через народження дітей, у надії реалізувати через них ті амбіції, які самим батькам не вдалося досягти;

3. Спроба подолати нудьгу та одноманітність життя через народження дітей;

4. Сексуальний потяг, що спонукає до інтимних стосунків без міркувань про наслідки, в результаті чого діти народжуються неплановано;

5. Підвищення самоповаги жінки та підкреслення її жіночності через материнство;

6. Намагання відповідати соціальним очікуванням;

7. Бажання зміцнити відносини з партнером через спільних дітей.

Переживання пов'язані з війною, відносяться до одних з найбільш руйнівних випробувань, з якими може зустрітися людина. Військові дії супроводжуються численними викликами, які часто штовхають людей до крайнощів їхніх фізичних та емоційних сил. Для молоді ці процеси є найбільш болючими, бо вона постає перед вибором своїх життєвих цілей і соціальних ролей, які можуть зазнавати змін і трансформацій з урахуванням складностей, які треба долати в умовах воєнного часу [14].

Умови воєнного часу можуть мати прямий вплив на посилення негативних установок відносно процесу материнства у дівчат юнацького віку.

Ці установки можна умовно розбити на чотири групи: а) психологічні; б) соціально-економічні; в) ціннісні; д) адаптаційні. По-суті, вони розкривають чотири сфери контекстів з якими зустрічається дівчина в процесі прийняття рішення відносно власної готовності до материнства в умовах війни.

Війна є джерелом постійного стресу, що негативно впливає на психологічний стан молодих жінок. Страх, тривога за власне життя та життя близьких, втрата дому або перспективи майбутнього, усе це сприяє формуванню негативних установок щодо материнства. Психологічна травма, отримана в результаті військових дій, може призвести у дівчат до відчуття безперспективності та песимістичного бачення майбутнього, у тому числі і в аспекті створення сім'ї та народження дітей [29].

Військовий конфлікт також глибоко впливає на соціально-економічну стабільність країни. Зростаюча безробіття, зниження життєвого рівня, втрата доступу до освіти та медичних послуг створюють невизначеність у майбутньому, що може відбитися на бажанні молодих жінок мати дітей. Економічна нестабільність та втрата соціальних гарантій роблять перспективу материнства менш привабливою, адже відповідальність за виховання дитини в таких умовах сприймається як надмірне навантаження [1, 16].

Війна може змінити культурні норми та цінності, включаючи ставлення до материнства. У традиційно сімейно орієнтованих суспільствах військові конфлікти можуть послабити сімейні зв'язки та змінити уявлення про роль жінки в суспільстві. Дівчата, які зазнали впливу війни, можуть відчувати себе менш зобов'язаними слідувати традиційним очікуванням щодо материнства, відчуючи більшу потребу в самореалізації та освіті [24].

Необхідно також враховувати, що психологічна стійкість та наявність соціальної підтримки можуть сприяти подоланню негативних установок щодо материнства. Механізми психологічної адаптації, такі як пошук сенсу в військовому конфлікті, розбудова міцних сімейних та дружніх зв'язків, доступ до психологічної допомоги, можуть допомогти молодим жінкам відновити

позитивне ставлення до материнства, незважаючи на виклики, з якими вони стикаються [23].

Ключову роль у цьому процесі буде відігравати фактор резильєнтності, який включає в себе індивідуальну готовність людини до будь-яких непередбачених викликів зовнішнього середовища з потенційно негативним впливом. Водночас її основна задача полягає у здатності встановлювати продуктивну взаємодію та вибирати найбільш ефективні напрямки для особистісного зростання в умовах життєвих труднощів [14].

Отже, негативні установки до материнства у дівчат юнацького віку в умовах війни є складним феноменом, що залежить від багатьох факторів, включаючи психологічний стан, соціально-економічний контекст, культурні та сімейні цінності, а також доступність психологічної підтримки та ресурсів для адаптації. Враховуючи це, важливо розробляти цілеспрямовані програми підтримки, спрямовані на

Висновки до розділу 1

Теоретичний аналіз проблеми негативних установок дівчат-студенток до материнства показав, що воєнні умови суттєво впливають на формування материнської ідентичності юначок, що безпосередньо пов'язано з ініціацією значних психологічних та соціокультурних зміни. У процесі узагальнення літературних джерел виявлено, що війна створює додаткові стресові умови та формує відчуття невизначеності, що може підсилювати негативні установки до материнства.

Ретельний огляд наукових джерел демонструє, що материнство під час війни не тільки ставить перед жінками підвищені вимоги до адаптації, але й стає тестом на їхню здатність до психологічної стійкості та соціальної взаємодії.

Проведене теоретичне дослідження показало, що негативні установки до материнства серед дівчат-студенток у воєнний час обумовлені рядом

об'єктивних і суб'єктивних факторів. По-перше, існує значний психологічний тиск пов'язаний з невизначеністю і загрозою військових дій, який впливає на емоційний стан і загальне сприйняття майбутнього. По-друге, соціально-економічні наслідки війни, такі як нестабільність, зростання безробіття, та обмежений доступ до медичних та освітніх послуг, викликають сумніви щодо доцільності народження дітей у такий час. Крім того, воєнні умови часто призводять до переосмислення жіночої ролі у суспільстві та можуть послаблювати традиційні сімейні зв'язки, змінюючи установки до материнства з більш традиційних на індивідуалізовані.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НЕГАТИВНИХ УСТАНОВОК ЩОДО МАТЕРИНСТВА В ДІВЧАТ-СТУДЕНТОК ПІД ЧАС ВІЙНИ

2.1. Обґрунтування програми емпіричного дослідження

Результати теоретичного аналізу проблеми дослідження негативних установок щодо материнства у студенток дали можливість з'ясувати, що всі вони формуються за рахунок трьох складових компонентів: 1) когнітивний (інформація, знання, уявлення); 2) афективний (переживання, емоції, почуття) та поведінковий (мотиваційний аспект у прийнятті рішень). У зв'язку з цим метою емпіричного дослідження стало вивчення зазначених вище компонентів у контексті умов воєнного часу і врахування чотирьох основних груп установок, щодо материнства серед дівчат юнацького віку: а) психологічні; б) соціально-економічні; в) ціннісні; г) адаптаційні.

Проведене емпіричне дослідження мало свою структуру і складалось із чотирьох взаємопов'язаних етапів (підготовчий, діагностичний, перевірочний, аналітичний). На підготовчому етапі було визначено основну вибірку дослідження, локація та обрано методики для діагностики. Емпіричне дослідження було проведено серед дівчат юнацького віку, які на момент проведення дослідження (2024 р.) були студентками Криворізького державного педагогічного університету. Були задіяні респонденти з денного і заочного відділення спеціальності 053 «Психологія». Такий вибір був викликаний бажанням отримати статистичні дані, що були б не прив'язані до форми навчання студенток з метою від'єднати установки у зв'язку з викликами навчання від загальних материнських установок.

Усього вибірка була сформована з 68 студенток, що навчаються на другому і третьому курсах. У подальшому, кількість респондентів була зменшена до 42 студенток, які за показниками діагностичного дослідження мали негативні установки щодо майбутнього материнства. Для продовження

дослідження з цієї вибірки було сформовано дві групи (група 1 і група 2). Ми свідомо не брали у вибірку першокурсників і випускників у зв'язку з впливом адаптаційних процесів на перших і тенденцій, пов'язаних із закінченням бакалаврату, для других.

Діагностичне дослідження зазначених установок було проведено з використанням різних психологічних методів, які підходять для подібного роду досліджень (анкетування, бесіди, тестування, проєктивні методики та ін.). У якості основних діагностичних методик було використано наступні: 1) Рольовий опитувальник дітонародження (РОД) М.М. Родштейна [4]; 2) Опитувальник вивчення репродуктивних установок О.С. Каримової [4]; 3) Авторська анкета «Материнство в умовах війни» (Додаток А).

На діагностичному етапі були задіяні перераховані вище психодіагностичні методики для вивчення різних компонентів негативних установок відносно материнства у дівчат-студенток. Цей етап передбачав різні форми роботи (індивідуальну і групову) і був організований з урахуванням всіх правил проведення подібного роду досліджень. Крім того, з урахуванням військових дій на території України та стресових ситуацій, що з ними пов'язані, нами було внесено корективи у стандартні процедури, аби забезпечити максимальний рівень комфорту та безпеки для учасниць. З огляду на обмеження, пов'язані з військовим станом, діагностика респондентів проводилась виключно в онлайн режимі. Для цього були використані google-форма і klass-room, які забезпечували конфіденційність та безпеку даних. Онлайн-формат дозволив студенткам брати участь у дослідженні, не виходячи з дому, що знижувало рівень стресу та підвищувало їхню готовність до відкритого спілкування. Відео- та аудіозв'язок через програму google-meet допомагали підтримувати безпосередній контакт з учасницями під час проведення психодіагностичних тестів, що сприяло точності збору інформації та її подальшому аналізу.

На третьому, перевірочному етапі було впроваджено програму корекції негативних установок щодо материнства дівчат юнацького віку, до якої були

залучені дівчата корекційної групи. На четвертому, заключному етапі, відбулося підведення підсумків, розробка психологічних рекомендацій для корекції негативних установок, щодо материнства у юначок в умовах війни, а також оформлення матеріалів дослідження.

Для виявлення структури й змісту репродуктивної установки жінок була використана методика «Рольовий опитувальник дітородження (РОД)» М. Родштейна. Як показують літературні джерела методика створення опитувальника М. Родштейн базується на критеріально-аналітичному принципі, який полягає у створенні діагностичного інструменту через визначення обмеженої кількості факторів, заданих розробником, з подальшою факторизацією вихідної матриці. Фактор-конструкт характеризується факторними навантаженнями, які представляють кореляційні зв'язки між змінними та відповідним фактором. Опитувальник аналізує змінну "установка", структура якої розділена на два фактори: генофілія проти генофобії та репродуктивна активність проти репродуктивної пасивності. Основне завдання факторного аналізу полягало у переході від окремих шкал до узагальнених комплексних факторів на підставі даних, отриманих під час пілотного дослідження [4].

Для нашого дослідження важливо, що опитувальник РОД розроблено як інструмент психодіагностики для особистісного аналізу жінок дітородного віку, що знаходяться в процесі підготовки до материнства і призначений як для групових, так і для індивідуальних досліджень. Цей опитувальник включає дві біполярні шкали, кожна з яких вміщує 20 пунктів, що висвітлюють різні аспекти дітородіння. Відповіді оцінюються через систему балів, які виражають згоду чи незгоду респондента. Загальний показник установки визначається за формулою: $PU = (\text{генофілія} - \text{генофобія}) + (\text{репродуктивна активність} - \text{репродуктивна пасивність})$, де сумарна оцінка слугує метричним індексом установки [13].

Опитувальник вивчення репродуктивних установок О.С. Каримової, побудований на основі методології шкал Л. Терстоуна та Р. Лайкерта, які

використовуються для кількісного вимірювання установок та думок. Учасникам дослідження пропонується виразити ступінь своєї згоди або незгоди з наведеними твердженнями, такими як «завжди згоден», «зазвичай згоден», «не визначений», «зазвичай не згоден», «ніколи не згоден». Кожному варіанту відповіді присвоюються умовні бали від 5 до 1 відповідно. Компоненти установки розподіляються на афективний, когнітивний та конативний, використовуючи для вимірювання шкалу Р. Лайкерта [4].

Поняття «ідеального типу» установки було сформульовано М. Смітом і охоплює три основні елементи: когнітивний, який стосується знань особи про об'єкт; афективний, що відноситься до емоційної оцінки об'єкта особою; та конативний, який представляє собою конкретні дії або поведінкові наміри особи відносно об'єкта. Когнітивний компонент виконує роль рефлексії об'єктів та ситуацій ззовні та внутрішньо, включаючи аналіз інформації про них. Афективний компонент служить «критерієм» для вибору інформації про об'єкти та ситуації, вказуючи на ставлення задоволеності чи незадоволення особою, що впливає на її диспозиційну структуру. Конативний компонент відіграє роль у «спрямованому виході», генеруючи поведінкову активність на основі психічної енергії.

Обґрунтування програми емпіричного дослідження щодо негативних установок до материнства серед студенток у воєнний час дозволило виявити і проаналізувати складові компоненти таких установок. В свою чергу, визначення цих компонентів забезпечило глибше розуміння як психологічних, так і соціально-економічних факторів, які впливають на ставлення юначок до материнства в умовах нестабільності та конфліктів. Завдяки цьому стало можливим спланувати етапи емпіричного дослідження, включаючи підготовчий, діагностичний та аналітичний, а також забезпечити наукову та методологічну обґрунтованість підходів з використання різного психодіагностичного інструментарію. Це, в свою чергу, створило підґрунтя для розробки корекційної програми та рекомендацій з психологічної підтримки, які

допоможуть студенткам краще адаптуватися до викликів, пов'язаних з материнством у складних умовах життя в сучасному світі.

2.2. Аналіз результатів діагностичного дослідження

Для опису результатів емпіричного дослідження проблеми негативних установок щодо материнства серед дівчат-студенток у період війни нами були використані статистичні дані, отримані за допомогою рольового опитувальника дітонародження М. Родштейна. На першому етапі якісно-кількісний аналіз даних здійснювався за параметром «генофілія-генофобія», що відображає ставлення респонденток до можливості стати матір'ю (рис. 2.2.1.).

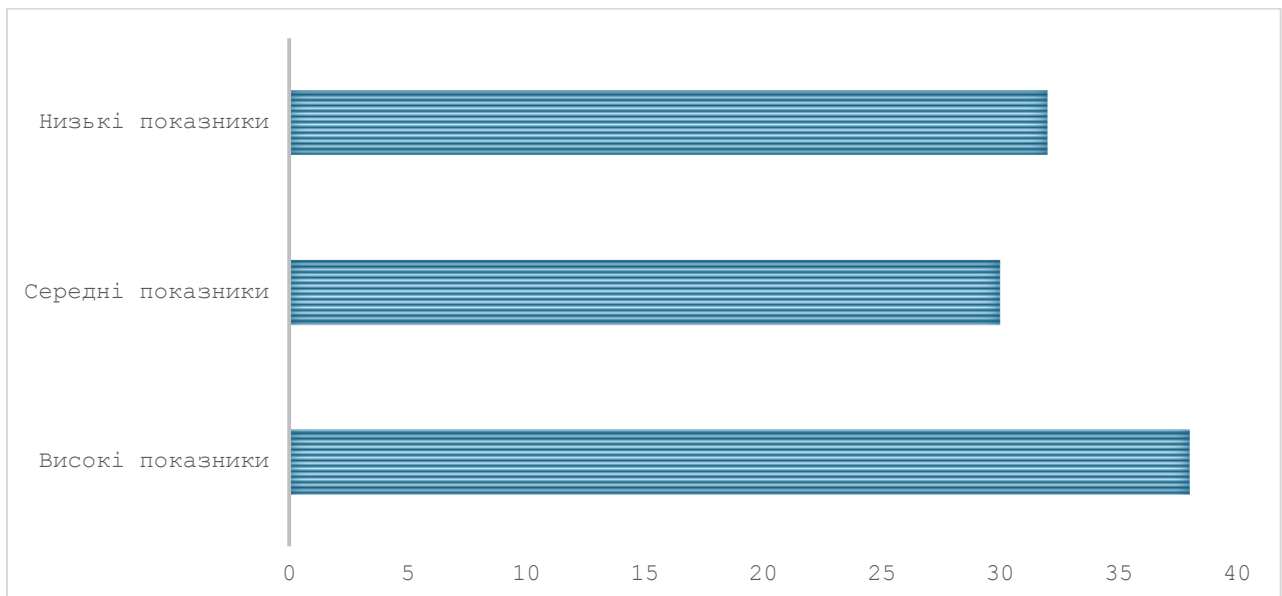

Рис. 2.2.1. Розподіл показників за критерієм «генофілія-генофобія»
(за методикою М. Родштейна)

Високі показники за параметром «генофілія-генофобія», що вказують на загальне позитивне ставлення до материнства та бажання мати дітей, продемонстрували 26 респонденток, що становить 38 % від загальної кількості опитаних. Цей результат може свідчити про збереження традиційних цінностей щодо сім'ї та батьківства навіть у складних умовах життя. Високі показники за параметром «генофілія-генофобія» підкреслюють глибоке ідеалізування ролі матері в їхньому житті. Це підтверджується уявними переконаннями, що життя

жінки набуває справжнього значення лише з народженням дитини. Вони вважають, що народження дитини є основною місією існування та ключем до їхньої особистої реалізації. Також ці респондентки сприймають материнство як прикрасу та вищий ступінь досягнень у житті, а догляд за дітьми розглядають як основну відповідальність та джерело життєвого задоволення. Відтак, їхні відповіді вказують на те, що бажання мати дітей тісно пов'язане з культурними уявленнями про жіночу ідентичність та успіх.

Середні показники за параметром «генофілія-генофобія», які відображають помірне ставлення до материнства, були виявлені у 20 респонденток (30 %). Ця група юначок може відчувати сумніви або мати умовно нейтральне ставлення до питань дітонародження, що може бути пов'язано з особистими переживаннями, страхами чи невизначеністю через військові дії. Специфіка установок жінок даної категорії полягає у тому, що вони переконані у можливості жінок легко досягати самореалізації, маючи дітей. Вони вважають, що материнство має перевагу над кар'єрою, і що народження дітей має бути пріоритетним незалежно від матеріального стану. Кожна з них впевнена, що материнство допомагає розвитку особистості жінки. Деякі вважають, що наявність багатьох дітей є престижною справою. Сильно поширена думка серед них, що жінка повинна захищати своїх дітей і навчати їх у складних ситуаціях та важкі часи, а також упевненість в тому, що відмова від народження дітей є егоїзмом.

На низькі показники за параметром «генофілія-генофобія», що вказують на відсутність бажання мати дітей або негативне ставлення до материнства, вказали 22 респондентки (32 %). Ці дані можуть свідчити про вплив військових подій на життєві пріоритети та психологічний стан студенток, а також про зміщення життєвих цілей в бік особистої безпеки та кар'єрного розвитку в умовах невизначеності. Специфіка ціннісно-смыслових установок цієї категорії жінок полягає у тому, що вони вважають народження дітей фактором, що значно погіршує якість життя та добробут. Ці жінки переконані, що для сучасної жінки кар'єра має важливішу роль ніж материнство, і саме кар'єра

дозволяє жінці самореалізуватися. Юначки цієї категорії підтримують думку, що материнство може обтяжувати жінку і більшість респондентів цієї групи вважає материнство чимось застарілим або непрестижним. Саме з респондентів цієї групи було сформовано дві групи дослідження: 1) респонденти з позитивними установками відносно майбутнього материнства (68 %); 2) респонденти з негативними установками відносно майбутнього материнства (32 %). При цьому, юначки другої групи були поділені ще на дві групи: група 1 (11 студенток, 50 %) і група 2 (11 студенток, 50 %).

Аналіз результатів отриманих за допомогою рольового опитувальника дітонародження М. Родштейна дав можливість визначити ще один важливий критерій, який стосується рівня репродуктивної активності (чи пасивності), який фігурує у дівчат студенток (рис. 2.2.2.). Як показали результати аналізу високий рівень за показником «репродуктивна активність» виявлено лише у 20 % студенток (згадаємо, що високий показник генофілії був притаманний 38 %). Такі результати можуть бути свідченням того, що бажання народжувати дітей не завжди корелює з активною участю в репродуктивних процесах, підкреслюючи можливий вплив соціальних, освітніх, а також психологічних факторів, які можуть стримувати або стимулювати репродуктивну активність серед молодих жінок.

На середньому рівні показник репродуктивної активності проявився у 35% респондентів, а низький рівень було зафіксовано у 45 %. Ці дані можуть вказувати на значні бар'єри чи обмеження, які студентки відчують щодо материнства, включно з економічними умовами, освітніми та кар'єрними аспектами, які впливають на їхні репродуктивні рішення. Також це може відображати ставлення та особистісні переконання, згідно з якими виховання дітей не є пріоритетом в їхньому нинішньому житті. Особливо важливо звернути увагу на те, що даний показник репродуктивної активності та його варіабільність можуть бути пов'язані з реаліями, які провокує війна. Для перевірки цього твердження нами була розроблена анкета «Материнство і

війна», яка мала на меті визначити наявні негативні установки у юначок-студенток, щодо материнства в умовах воєнного часу.

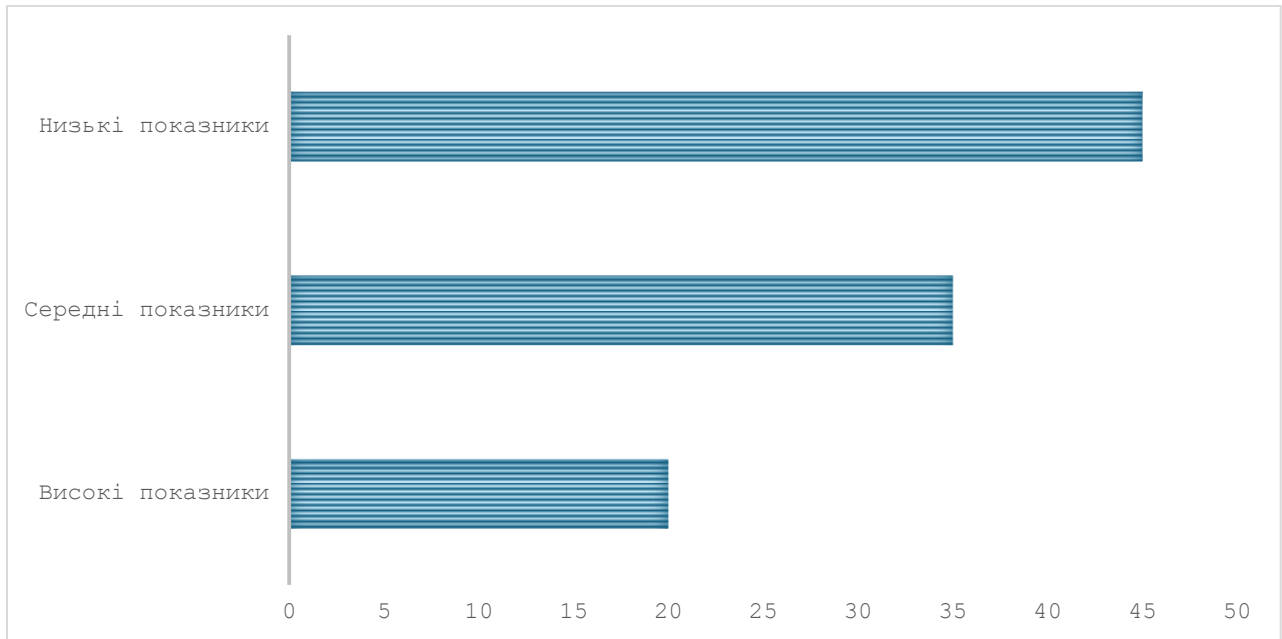

Рис. 2.2.2. Розподіл показників за критерієм «репродуктивна активність/репродуктивна пасивність» (за методикою М. Родштейна)

Порівнюючи результати двох показників методики (позитивне ставлення по материнства і репродуктивна активність), можна помітити значну розбіжність між рівнями цих параметрів серед задіяних у дослідженні респондентів (рис. 2.2.3.). Як показують статистичні дані 38 % (генофілія) порівняно з 20 % (репродуктивна активність) свідчать, що значно більша частина респондентів позитивно ставиться до ідеї материнства, але при цьому не всі з них реально готові до народження дітей. Це розходження в 18 % може вказувати на наявність певних бар'єрів або обмежень (соціально-економічних, освітніх, психологічних), які перешкоджають реалізації бажання мати дітей.

Середні показники значень для генофілії та репродуктивної активності відносно близькі (30 % та 35 % відповідно). Такі результати можуть бути свідченням більшої консистенції між бажанням мати дітей і реальністю здійснення цього бажання серед цієї групи респондентів. Зворотна тенденція спостерігається у високих показників по двом шкалам методики (32 % респондентів виявили низький рівень генофілії, тоді як 45 % мають низьку

репродуктивну активність) Відсоткова різниця (13 %) між цими категоріями знову підкреслює вірогідність, що частина респондентів, хоча й у цілому і не зацікавлена у народженні дітей, все ж таки зустрічає перешкоди, які ще більше знижують їх активність у цьому аспекті.

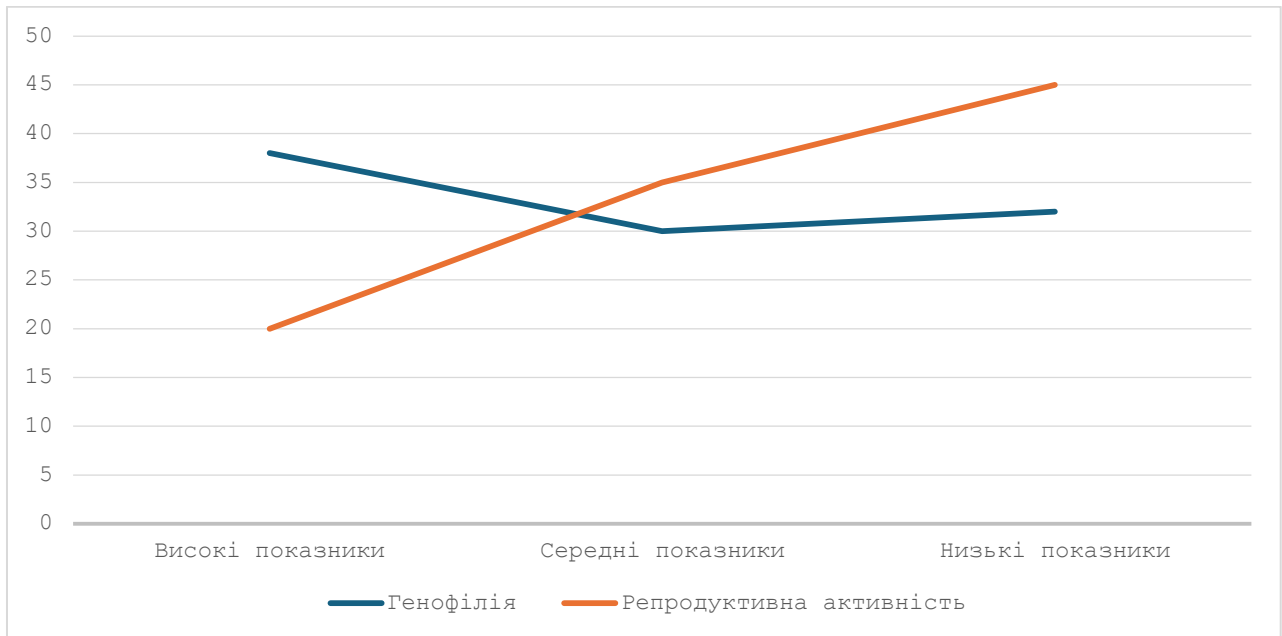

Рис. 2.2.3. Розподіл показників за критерієм «генофілія-генофобія»
(за методикою М. Родштейна)

Отримані результати підкреслюють складність репродуктивних установок серед юначок, яка залежить від великої кількості переплетених факторів, включаючи особисті переконання, життєві обставини та зовнішні умови.

Опитування "Материнство і війна" дозволило глибше зрозуміти зв'язки між воєнними умовами та репродуктивними виборами студенток юнацького віку у питаннях майбутнього материнства. Результати показали, що воєнний конфлікт значно підвищує рівень стресу та невизначеності серед дівчат-студенток, що в свою чергу впливає на їхнє рішення щодо народження дітей. Більшість респонденток висловили занепокоєння щодо безпеки та стабільності, які є критичними для виховання дітей, а також озвучили побоювання з приводу майбутнього їх дітей у таких нестабільних умовах. Ці фактори можуть

спонукати їх до відкладення або повної відмови від ідеї материнства у найближчому майбутньому.

Психологічний аналіз відповідей респондентів на анкету "Материнство і війна" дозволив виявити важливі аспекти у їх ставленні до материнства в умовах війни, які як показала практика не завжди пов'язані тільки з зовнішніми умовами. Значний відсоток респондентів висловили високий рівень стресу та тривожності, пов'язані з потенційним материнством під час війни. Ці почуття інтерпретуються ними як страх за власну безпеку та безпеку майбутньої дитини, а також невпевненістю щодо соціально-економічних умов. Частина респондентів озвучили інформацію про зміну життєвих пріоритетів, де кар'єра та особиста безпека стали більш важливими, ніж материнство. Це може свідчити про прагнення забезпечити краще майбутнє для себе і своїх дітей, коли військові дії закінчаться.

Результати опитування показали, що були й відповіді, що прямо вказують на бажання юначок відкласти ідею материнства до моменту закінчення війни, що відображає механізм відстрочення як спосіб уникнення від рішення у неспокійний час. Важливість соціальної підтримки стала вираженою у відповідях, що вказують на потребу у стабільності та єдності сім'ї для успішного виховання дітей. Відсутність такої підтримки може підсилювати негативне ставлення до материнства в поточний період. Побоювання стосовно майбутнього та реакції на нинішню ситуацію відображаються в емоційному резонансі респондентів. Як показали результати анкетування 60 % опитуваних відчують смуток, розчарування, і глибокі емоційні переживання, що у цілому може серйозно впливати на їх рішення щодо материнства.

На третьому етапі кількісно-якісного аналізу даних були задіяні результати опитувальника вивчення репродуктивних установок О. Каримової. Статистичні дані даної методики аналізувались вже у відповідності до кількісного розподілу юначок на дві групи. Кількісно-якісний аналіз даних показав, що у першій групі (з конструктивними установками) в структурі

репродуктивних установок переважають всі компоненти (когнітивний, емоційний і поведінковий) у позитивному ключі.

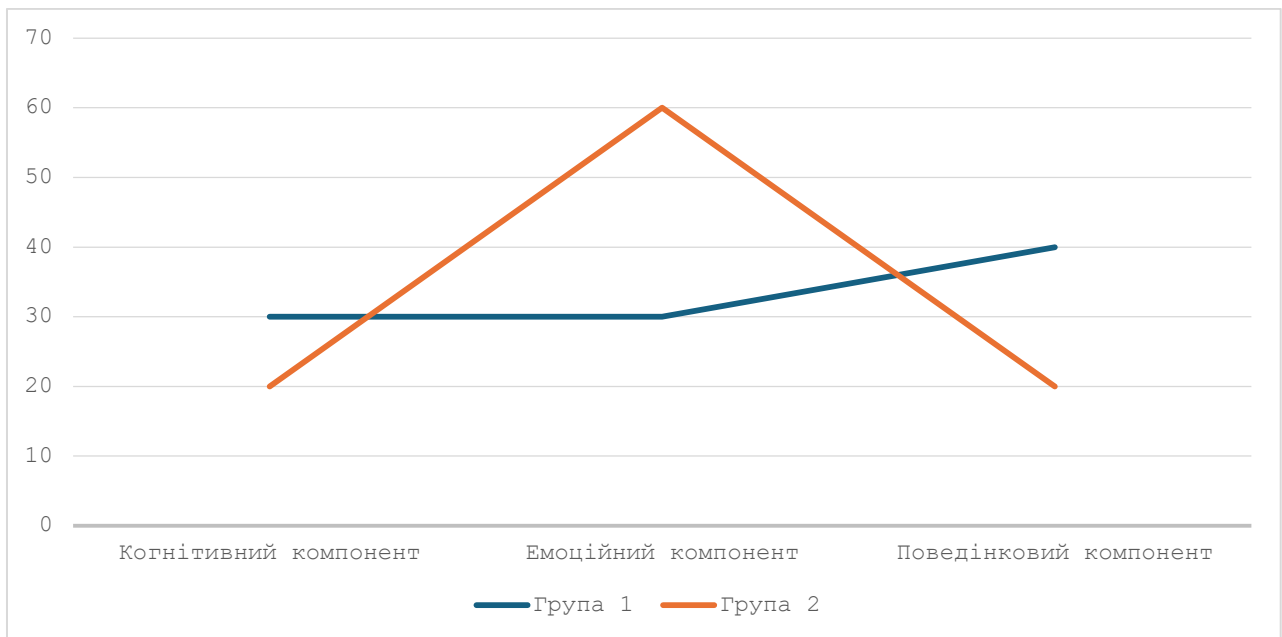

Рис. 2.2.4. Порівняльний розподіл показників за результати опитувальника вивчення репродуктивних установок О. Каримової

Отримані дані вказують на те, що юначки в даній групі осмислюють явище материнства, усвідомлюючи його значення («Я знаю сутність причин прийняття дітей», «Я розумію, що народження дітей зумовлене особистісними особливостями», «Для моєї сім'ї народження дитини є значущим подією», «Я знаю, чому жінки вибирають вагітність»). При цьому вони мають позитивно емоційне ставлення до аспектів, пов'язаних з дитиною («Народження дитини – це найсвітліший момент життя», «Я відчуваю радість, доглядаючи за дітьми», «Любов до маленьких дітей приносить мені радість»). Поведінковий аспект показує, що ці дівчата вже потенційно готові до материнства і взаємодії з дитиною і частково вже зосереджені на виконанні материнських обов'язків навіть в умовах війни («В разі потреби я готова відмовитись від кар'єри», «Я вважаю, що зможу захистити свою дитину», «Важливо, щоб дитина виховувалась в умовах сімейного тепла»).

Показовим для нашого дослідження було те, що якісно-кількісний аналіз даних, що були отримані по вибірці респондентів другої групи (з негативними

установками до майбутнього материнства) показали, що в цій групі статистична картина виглядає інакше. В структурі репродуктивних установок компоненти представлені не однаково і більшість з них фігурує в негативному ключі. У цій групі переважає емоційний компонент у негативному виразі з відповідним зниженням показників когнітивного і поведінкового спектру.

Для більш глибокого аналізу отриманих даних у ході емпіричного дослідження були задіяні методи математичної статистики, зокрема, кореляційний аналіз Пірсона, який допоміг визначити наявність кореляційних зв'язків між шкалами задіяних у діагностичному дослідженні методик.

Представлена матриця кореляційних зв'язків (таблиця 2.2.1) показує кореляційний коефіцієнт між двома змінними, що варіюються від 0,345 до 0,642, забезпечуючи візуалізацію взаємозв'язків між генофілією, емоційною стабільністю, рівнем стресу та соціальною підтримкою. Ці коефіцієнти допомагають зрозуміти, як одна характеристика може впливати на іншу в контексті психологічного стану дівчат-студенток в умовах війни.

Таблиця 2.2.1.

Матриця виражених кореляційних зв'язків

	Генофілія	Емоційна стабільність	Рівень стресу	Соціальна підтримка
Генофілія	1	$r = 0,642$	$r = 0,501$	$r = -,465$
Емоційна стабільність	$r = 0,642$	1	$r = -0,425$	$r = 0,415$
Рівень стресу	$r = 0,501$	$r = -0,425$	1	0,345
Соціальна підтримка	$r = -0,465$	$r = 0,415$	0,345	1

Аналіз кореляційних зв'язків між основними психологічними факторами, що впливають на установки до материнства серед дівчат-студенток в умовах війни, виявив значимі взаємозв'язки, які мають важливе теоретичне та практичне значення для корекційних заходів.

Генофілія показує найсильніший позитивний кореляційний зв'язок з емоційною стабільністю ($r = 0,642$), що свідчить про те, що більш позитивне ставлення до материнства корелює з вищим рівнем емоційної рівноваги серед дівчат. Цей результат підкреслює важливість емоційної підтримки та стабілізації настрою в процесах корекції негативних установок до материнства. Кореляція між генофілією та рівнем стресу теж має високий кореляційний зв'язок ($r = 0,501$), вказуючи на те, що позитивне ставлення до материнства може допомогти зменшити переживання, пов'язані з військовими діями та їхнім впливом на особистісний розвиток та майбутнє материнство.

Зв'язок між емоційною стабільністю та соціальною підтримкою також високий ($r = 0,415$), що підтверджує тезу про значення соціального оточення у формуванні психологічного добробуту студенток. Ефективна соціальна підтримка може значно підвищити рівень емоційної стабільності, що є критичним для зниження стресу та формування позитивних установок до материнства. Найменша виявлена кореляція між рівнем стресу та соціальною підтримкою ($r = 0,345$) вказує на те, що, хоча соціальна підтримка знижує стрес, цей вплив є достатньо тимчасовим. Це може бути пов'язано з обмеженнями у можливостях надання соціальної підтримки в умовах війни або з високим рівнем індивідуальних варіацій у сприйнятті та використанні такої підтримки серед дівчат-студенток.

В кореляційній матриці представлено кілька інших важливих зв'язків, які також мають значний вплив на вивчення та корекцію негативних установок до материнства серед дівчат-студенток в умовах війни. Аналіз цих зв'язків дає додаткове розуміння динаміки між особистісними характеристиками та їх впливом на відношення до материнства. Зокрема, кореляція між генофілією та соціальною підтримкою ($r = 0,567$), що свідчить про те, що підтримка з боку близьких, друзів, а також освітніх і соціальних інституцій відіграє значну роль у формуванні позитивного ставлення до материнства. Це може включати підтримку в розумінні та прийнятті материнських ролей, зниження негативізму

щодо майбутнього виховання дітей, а також допомогу у вирішенні конфліктів, пов'язаних з балансуванням між особистим та професійним життям.

Показовою для нашого дослідження було виявлення зворотної кореляції між емоційною стабільністю та рівнем стресу ($r = -0,425$). Негативний взаємозв'язок між цими двома змінними показує, що вищий рівень емоційної стабільності асоціюється з нижчим рівнем стресу. Це вказує на значення психологічних інтервенцій, які спрямовані на підвищення стійкості до стресу та розвиток механізмів саморегуляції, щоб допомогти студенткам краще адаптуватися до стресових ситуацій воєнного часу.

Отже, на основі проведеного емпіричного дослідження можна зробити висновок, що негативні установки щодо материнства серед студенток у воєнний час зумовлені комплексним впливом психологічних, соціально-економічних, ціннісних, та адаптаційних факторів. Кожна з цих груп установок сприяє формуванню специфічного ставлення до материнства, яке може варіюватися від повної підтримки до відкидання ідеї материнства на даному етапі життя.

Психологічні установки включають емоційні реакції на потенційне материнство, такі як страх, тривога або несхвалення, що можуть бути зумовлені страхом перед невизначеним майбутнім або потенційними загрозами безпеці дитини та матері. Соціально-економічні установки відображають переживання студенток щодо матеріальної забезпеченості та стабільності, необхідних для виховання дітей. В умовах війни, коли економічна ситуація може бути нестабільною, страхи щодо здатності забезпечити належне виховання можуть значно зрости. Ціннісні установки відображають глибоко закорінені переконання та норми, які можуть підтримувати або відкидати ідею материнства. Війна може викликати переосмислення цінностей, особливо коли мова йде про прийняття рішень, що впливають на життя інших людей, зокрема майбутніх дітей. Адаптаційні установки пов'язані зі здатністю студенток адаптуватися до змінних умов воєнного часу. Адаптація може включати прийняття відкладення материнства як частину стратегії виживання або засобу

мінімізації ризиків для себе та майбутньої дитини. Статистичний аналіз даних отриманих в результаті діагностичного дослідження показує, що комплексний вплив цих установок формує унікальний контекст, у якому дівчата-студентки і приймають рішення щодо материнства.

Висновки до розділу 2

Емпіричне дослідження проблеми негативних установок до материнства серед студенток педагогічного ЗВО в умовах воєнного конфлікту дозволило отримати цікаві дані про структуру та динаміку цих установок в межах студентського середовища. Основними аспектами, які були виявлені та проаналізовані у розділі це когнітивні, афективні і поведінкові складові, які у своєму поєднанні і формують основні установки до материнства. Розглянуті групи установок включають психологічні, соціально-економічні, ціннісні та адаптаційні фактори, кожен з яких впливає на формування відношення до материнства.

В умовах воєнного часу, коли нестабільність та невизначеність значно підвищують рівень стресу серед молоді, особливо актуальним стає питання адекватності підтримки та корекції негативних установок. Це дослідження підкреслило, що значна частина студенток має змішані або явно негативні установки до материнства, що може бути пов'язано з їх психоемоційним станом та впливом війни на їхні життєві плани. Наукове спостереження за динамікою установок показало, що важливу роль відіграє не тільки індивідуальне сприйняття воєнних подій, але й здатність суспільства адаптувати освітні та психологічні програми для підтримки молодих жінок.

У цілому, емпіричне дослідження підтвердило, що ставлення студенток до материнства під час війни визначається складною взаємодією психологічних, соціально-економічних, ціннісних та адаптаційних факторів, які разом формують різні установки, від рішучої підтримки до різких заперечень щодо материнства. Емоційні реакції, такі як страх і тривога, відображають

занепокоєння щодо свого майбутнього та безпеки, тоді як соціально-економічні установки стосуються забезпечення належних умов для виховання дітей, що стає особливо актуальним у нестабільних воєнних умовах. Ціннісні установки можуть коливатися під впливом переосмислення соціальних норм, тоді як адаптаційні установки включають готовність дівчат до змін та можливість відкласти материнство як частину стратегії виживання. Комплексний аналіз показує, що ці установки визначають унікальний контекст, у якому дівчата формують своє ставлення до материнства.

РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЙНО-ПРОФІЛАКТИЧНА ПРОГРАМА ПОДОЛАННЯ НЕГАТИВНИХ УСТАНОВОК ЩОДО МАТЕРИНСТВА

3.1. Обґрунтування корекційно-профілактичної програми

Розроблена корекційно-профілактична програма подолання негативних установок щодо материнства серед дівчат-студенток базувалася на комплексному підході, що інтегрував освітні та психологічні аспекти для формування позитивного ставлення до материнства. Основні інструменти програми включали методи психологічного тренінгу: рольові ігри, техніки самоосмислення, групові обговорення та вправи на розвиток емоційної саморегуляції, які сприяли підвищенню рівня усвідомлення учасниць щодо їхніх страхів та сумнівів пов'язаних з материнством.

Основна мета програми полягала в наданні учасницям необхідних навичок для кращого розуміння власних емоцій, підвищення самооцінки, та розвитку можливостей до конструктивної взаємодії у сімейному та соціальному контекстах. Програма реалізовувалась з урахуванням ряду завдань: 1) розробка та впровадження стратегій для позитивного сприйняття материнства; 2) навчання проявленості емоцій у соціально прийнятний спосіб; 3) розвиток навичок вирішення конфліктів; 4) стимуляція розвитку здорових міжособистісних відносин; 5) формування свідомого ставлення до власного здоров'я і материнства; 6) збільшення мотивації до освіти та саморозвитку.

Програма була втілена у вигляді пілотного проекту на базі Криворізького державного педагогічного університету з дівчатами-студентками, що за результатами первинного діагностичного дослідження увійшли до групи 1. Також програма була втілена у вигляді тренінгових занять у Жіночому просторі ГО «Егіда центр». Для забезпечення чистоти експерименту, загальна вибірка була поділена на дві групи: група 1, до складу якої увійшли 21 дівчини, та група 2, яка налічувала таку ж кількість учасниць. Учасниці групи 1 не були задіяні у тренінговій роботі, але по фіналу

емпіричного дослідження вони пройшли повторну діагностику. У результаті заключний етап експерименту передбачав порівняння статистичних даних у двох вибірках: група 1, де дівчата не проходили відповідну програму; група 2, де учасниці пройшли корекційно-профілактичну програму.

Методологічною основою для розробки корекційно-профілактичної програми стала вже існуюча програма О. Чаркіної та О. Ляшенко «Програма психопрофілактики стресових станів і підвищення материнської компетентності для дівчат студентського віку» [36].

Тренінгові заняття проводились на щотижневій основі протягом п'яти тижнів. За цей час учасниці мали можливість активно практикувати набуті навички та вести щоденники самоспостережень по змінах у своїх поглядах і ставленні до материнства.

Після завершення програми було проведено повторне діагностичне дослідження (за тими ж методиками, що були задіяні на первинному етапі), що дозволило оцінити зміни в установках та емоційному стані учасниць. Результати аналізу дали змогу визначити ефективність програми та висловити рекомендації щодо її подальшого розширення та адаптації для використання в аналогічних освітніх контекстах.

Розробка корекційно-профілактичної програми для дівчат-студенток проводилась з урахуванням особливостей їхнього студентського життя, яке характеризується динамічним розвитком особистості у тісному зв'язку з навчальним процесом, що передбачає послідовне вдосконалення психічних функцій: сприймання, пам'ять, увага, мислення, мовлення та уяву. Ці зміни сприяють формуванню нових когнітивних структур і набуттю досвіду у виконанні складних завдань. Студентки, співпрацюючи з викладачами та одногрупниками, не тільки засвоюють знання, але й розвивають соціальні навички, що сприяє їхньому формуванню як особистостей. Адаптація до умов вищої освіти залежить від індивідуальних особливостей дівчат-студенток, а відтак кожна студентка може відчувати цей процес по-різному, зі своїми унікальними викликами та можливостями.

Кожне тренінгове заняття програми тривало приблизно 2 години та включало різноманітні активності: 1) **Теоретичний матеріал** (короткі міні-лекції від тренера для введення в тему заняття, викладення основних концептів та змістовних стратегій); 2) **Інтерактивні вправи** (психологічні вправи, техніки та рольові ігри, які допомагали учасникам відчувати та проаналізувати свої реакції та емоції); 3) **Групові дискусії** (обговорення проблеми в групі дозволяло учасникам ділитися думками та досвідом, що сприяло кращому усвідомленню власних переконань у питаннях материнства); 4) **Саморефлексія** (вправи на саморефлексію допомагали учасникам глибше замислюватися над власними страхами та очікуваннями, аналізувати зміни, які з ними відбувалися по ходу роботи тренінгової групи); 5) **Медитація та релаксація** (техніки релаксації були включені для зниження рівня стресу та покращення загального емоційного стану).

Між тренінговими заняттями учасникам пропонувались домашні завдання, такі як ведення щоденників самоспостереження, де вони фіксували свої думки та переживання, пов'язані з темами тренінгів.

Таблиця 3.1.1.

Структура корекційно-профілактичної програми

№	Тема заняття	Тривалість	Очікувані результати	Перелік основних вправ та техніки
1	Розуміння суті материнства та розбір міфів і стереотипів про материнство	2 год.	Осмислення ролі материнства у житті жінки та розбір міфів і стереотипів про материнство	Вправа "Життєві ролі", індивідуальне есе "Мое бачення материнства", групова дискусія "Міф чи реальність?", техніка "Викриття стереотипів"
2	Емоційне прийняття майбутнього материнства і управління страхами	2 год.	Розвиток емоційної відкритості до материнства і опанування методів управління страхами	Вправи на саморефлексію "Мої емоції та материнство", рольові ігри "Сценарії материнства", техніка релаксації "Відпустити страх"

Продовження таблиці 3.1.1

3	Розвиток позитивного ставлення до материнства і балансування особистого та професійного життя	2 год.	Формування позитивних установок щодо материнства та навичок балансування між навчанням та особистим життям	Позитивні візуалізації "Як я бачу себе матір'ю", групова робота "Підтримка та розуміння", групова дискусія "Мій ідеальний день", обговорення кейсів "Життя та кар'єра"
4	Підтримка та ресурси для майбутніх матерів, створення підтримуючої мережі	2 год.	Ознайомлення з доступними ресурсами та підтримкою, розвиток мережі підтримки	Вправа "Ресурси для матерів", техніка "Збір інформації та корисні контакти", техніка "Дерева підтримки"
5	Планування майбутнього та прийняття рішень. Рефлексія та зворотний зв'язок	2 год.	Покращення навичок прийняття. Оцінка досягнутого прогресу, планування подальших дій рішень.	Техніка "Мапа моїх цілей", групова рефлексія "Що я здобула?", вправа "Мої досягнення".

Розроблена корекційно-профілактична програма спрямована на подолання негативних установок щодо материнства серед дівчат-студенток забезпечила комплексний підхід до формування позитивного ставлення до материнства через інтеграцію освітніх та психологічних аспектів. Завдяки застосуванню тренінгової роботи, яка включала рольові ігри, техніки самоосмислення, групові обговорення, та вправи на розвиток емоційної саморегуляції, програма сприяла значному підвищенню рівня усвідомлення учасниць щодо їхніх страхів та сумнівів, пов'язаних з материнством.

3.2. Оцінка ефективності корекційно - профілактичного впливу

З метою перевірки результативності впровадженої корекційно-профілактичної програми наприкінці емпіричного дослідження в обох групах (група 1 і група 2) було повторно проведено діагностичне дослідження за тими ж методиками, які були задіяні на загальній вибірці респондентів при проведенні первинної діагностики: 1) Рольовий опитувальник дітонародження

(РОД) М. Родштейна [4]; 2) Опитувальник вивчення репродуктивних установок О. Каримової [4]; 3) Авторська анкета «Материнство в умовах війни».

Статистичні дані отримані в групі 2 за методикою «Рольовий опитувальник дітонародження» М. Родштейна показали значні покращення у показниках генофілії. Якщо до початку програми високі рівні генофілії продемонстрували лише 25 % респонденток, то після завершення програми цей показник зріс до 50 %. Середні значення, які вказують на помірне ставлення до материнства, зменшилися з 40 % до 30 %, що свідчить про зменшення невизначеності та сумнівів у ролі матері. Водночас, відсоток негативного ставлення до материнства (генофобія) також знизився з 35 % до 20 %, що вказує на ефективність програми у зменшенні стресових і тривожних факторів, пов'язаних із перспективою материнства. Показовим є те, що група 1, у якій не було проведено жодних корекційних заходів, показала мінімальні зміни в рівнях генофілії та генофобії. Високий рівень генофілії зберігся у 38 % респонденток, а низький — у 32 %. Ці результати підтверджують стабільність установок в умовах відсутності втручань, демонструючи лише незначні коливання в середній категорії, що може відображати звичайну динаміку особистісних настроїв без зовнішніх впливів.

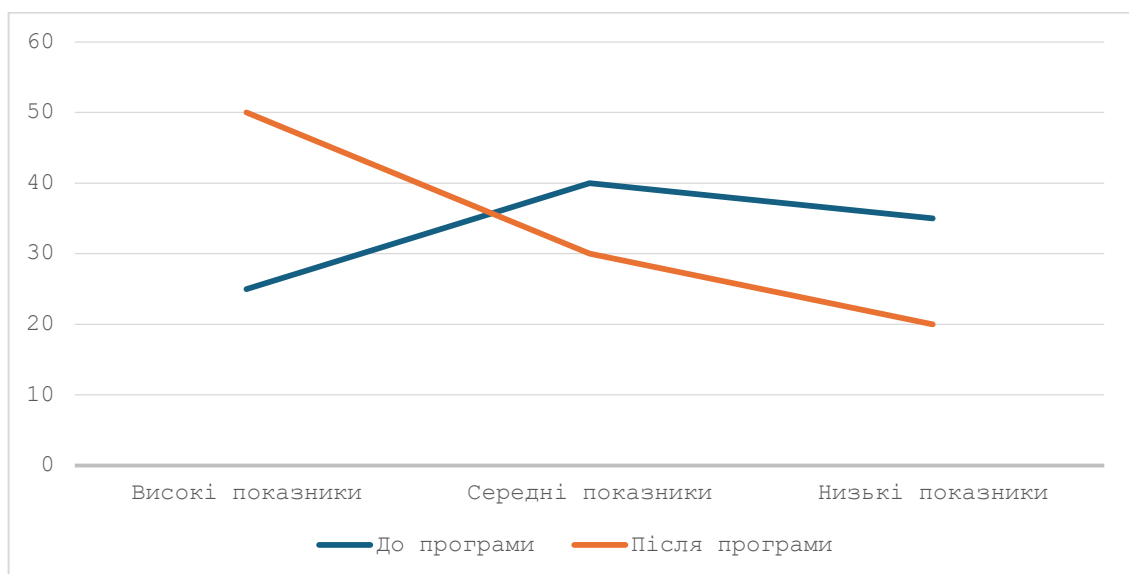

Рис. 3.2.1. Порівняльна діаграма показників за критерієм «генофілія-генофобія» до та після впровадження КПП у групі 2

Схожа динаміка прослідковувалась і за результатами повторної діагностики за опитувальником вивчення репродуктивних установок О. Каримової. В групі 2 спостерігались значні покращення в усіх компонентах репродуктивних установок. Когнітивний компонент, що оцінює розуміння суті материнства, значно зріс, що проявилось у тому, що більшість учасниць проявили усвідомлене розуміння важливості материнства (з 20 % до 40 %). Емоційний компонент також покращився, а висловлення позитивних емоцій стосовно догляду за дітьми та виховання зріс з 55 % до 35 %. Поведінковий компонент, який вимірює готовність до взаємодії з дитиною, підвищився у меншій мірі (з 25 % до 35 %), що однак також вказує на зростання потенційної готовності до материнства серед учасниць групи 2. У групі 1 зазначені фактори залишились приблизно на тому ж рівні, як і при первинній діагностиці.

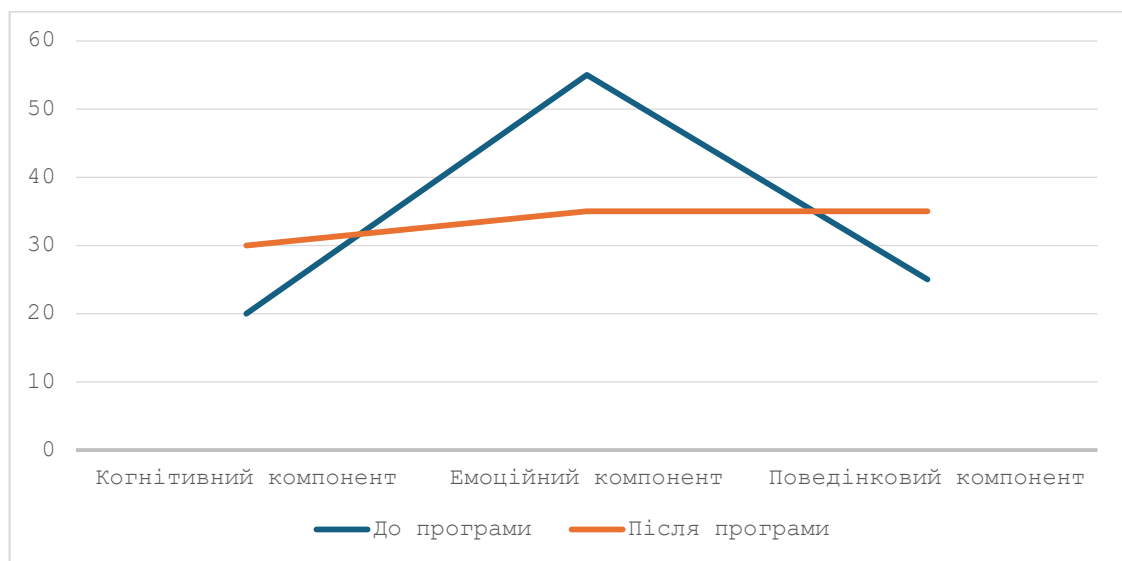

Рис. 3.2.2. Порівняльний розподіл показників за результати опитувальника вивчення репродуктивних установок до та після впровадження КПП у групі 2

Психологічний аналіз відповідей на анкету "Материнство і війна" також показав певну позитивну динаміку у роботі з негативними установками по питанню материнства. Дівчата групи 2 при повторній діагностиці продемонстрували значно менший рівень стресу та тривожності у порівнянні з первинними даними анкети.

Наприклад, одна з учасниць вказала: "Хоча війна і вносить невизначеність в наше життя, я вірю, що материнство може принести радість та стабільність." Інша учасниця зазначила: "Я почала більше цінувати моменти з родиною та замислююся про значення материнства як джерела сили."

Приклад відповідей респонденток на питання анкети:

1. *"Чи змінила війна ваше ставлення до материнства?" – "Так, я стала більш відповідальною та усвідомила, що хочу створити сильну та люблячу сім'ю, незважаючи на зовнішні обставини."*

2. *"Які фактори впливають на ваше рішення стати матір'ю в умовах війни?" – "Головним чинником є підтримка моєї родини та близьких, а також віра у майбутнє нашої країни."*

3. *"Що для вас є важливим при вихованні дітей?" – "Найважливіше для мене – це забезпечити дитині відчуття безпеки та любові, навіть якщо зовні все непросто."*

Результати показали, що учасниці групи 2 в цілому відчувають менше смутку та розчарування стосовно ситуації в країні і їх емоційні переживання змістились в бік оптимізму та прагнення до створення міцних сімейних зв'язків. Відмітимо, то такі результати показали тільки частина респондентів, а 40 % учасників залишились зі схожою позицією, яка у них була до початку роботи в тренінговій групі. Така стабільність у ставленні до материнства в умовах війни є цілком очікуваною та зрозумілою, оскільки війна має глибокий вплив на психологічний стан людини (особливо молодій), зокрема, події війни можуть викликати стійкі тривожні розлади, стреси та почуття невпевненості щодо майбутнього. Такі стани можуть суттєво ускладнити процес переосмислення життєвих цінностей та планів, зокрема стосовно рішень, пов'язаних з материнством. Незважаючи на загальний позитивний вплив корекційно-профілактичної програми, для деяких учасниць навіть інтенсивні психологічні втручання не змогли повністю нівелювати вплив постійного стресу та тривожності, викликаних війною. В цьому контексті, відсоток респондентів, що не зазнали змін у своєму ставленні до материнства, відображає глибину впливу військових подій на психіку та емоційний стан сучасних українських дівчат-студенток.

Висновки до розділу 3

Розроблена корекційно-профілактична програма для дівчат-студенток спрямована на подолання негативних установок щодо материнства, інтегрувала освітні та психологічні аспекти для формування позитивного ставлення до материнства. Програма включала ряд методів психологічного тренінгу, таких як рольові ігри, самоосмислення, групові обговорення та вправи на розвиток емоційної саморегуляції. Завдання програми охоплювали розвиток навичок керування емоціями, підвищення самооцінки, вдосконалення взаємодії в соціальних і сімейних контекстах, а також збільшення мотивації до освіти та саморозвитку.

Результати впровадження корекційно-профілактичної програми дозволяють зробити висновки про її ефективність у зміні ставлення до материнства серед дівчат-студенток. Аналіз результатів показує значне покращення у вираженні позитивних емоцій і зниження рівня негативних ставлень, що демонструє успішність інтеграції освітніх та психологічних стратегій програми.

Результати групи 2 засвідчили підвищення індексів генофілії, зменшення відсотків генофобії, і загалом, покращення у прийнятті ідеї можливого материнства порівняно з групою 1, де зміни були мінімальними.

Програма сприяла не тільки кращому розумінню власних емоцій, але й розвитку критичного мислення щодо соціальних стереотипів та міфів про материнство серед дівчат студентського віку.

Реалізація теоретичних знань через практичні вправи та рольові сценарії забезпечила глибше осмислення власних життєвих цінностей і рефлексію над особистісним зростанням. Учасниці програми продемонстрували зміцнення емоційної стійкості та підвищення мотивації до планування майбутнього в сімейному контексті, незважаючи на складні умови воєнного часу.

На завершальному етапі програми, повторна діагностика показала позитивні зміни у всіх вимірних показниках, зокрема в розвитку репродуктивних установок та зниженні тривожності, пов'язаної з перспективою материнства.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна зробити наступні узагальнення відповідно до визначених на початку роботи завдань:

1. Результати теоретичного аналізу дозволили виявити ключові фактори, що впливають на психологічну готовність дівчат-студенток до материнства в умовах війни. Науковий аналіз літературних джерел підтвердив, що військові дії викликають зростання стресу, тривожності та психологічної невизначеності, які негативно впливають на ставлення студенток до процесу материнства. Виявлено, що страх перед невизначеним майбутнім та потенційними загрозами впливає на формування негативних проявів, що викликає цілу низку негативних факторів.

2. Дослідження виявило, що дівчата юнацького віку відчують значну тривогу та сумніви стосовно майбутнього материнства. Встановлено, що ці установки формуються під впливом безпосередньої загрози безпеці та соціально-економічної нестабільності, що підкреслює необхідність адаптації існуючих корекційних програм. Розгорнутий аналіз негативних установок до материнства виявив, що основні з них включають страх перед втратою особистої свободи, боязнь фінансових труднощів, а також тривогу щодо здоров'я дитини та можливих змін у кар'єрі. Військовий конфлікт підсилює ці установки, додаючи загрозу фізичної безпеки та страх перед невизначеним майбутнім. Також було відмічено, що дівчата відчують соціальний тиск щодо виконання "традиційних" ролей, що може посилювати їх внутрішні конфлікти і невпевненість щодо прийняття материнства.

3. Реалізація програми емпіричного дослідження дозволила визначити прояви негативних установок щодо материнства серед дівчат-студенток. Проведене емпіричне дослідження мало на меті зібрати детальну інформацію про специфіку негативних установок до материнства серед дівчат-студенток в умовах війни. Застосування комплексу психодіагностичних методик дозволило виявити основні моделі реакцій на потенційне материнство. Так, дослідження підтвердило, що в умовах стресу та соціальної нестабільності дівчата часто

відчувають збільшення тривожності, зниження мотивації до розуміння та прийняття материнської ролі. Структурований підхід до збору та аналізу даних виявив ключові психологічні бар'єри, які перешкоджають позитивному сприйняттю материнства, серед яких: глибока тривожність щодо майбутнього, побоювання щодо впливу материнства на професійний розвиток та особистісне зростання, страхи пов'язані з можливими здоров'ям та вихованням дитини в умовах соціальної нестабільності, а також вплив культурних і соціальних стереотипів, які накладають необґрунтовані очікування на жінок щодо їхньої ролі в суспільстві.

4. Аналіз результатів діагностичного дослідження надав детальне розуміння початкового стану установок і психологічної готовності дівчат до материнства. Результати кореляційного аналізу, проведеного у рамках дослідження вказують на існування значущих кореляційних зв'язків між шкалами проведених методик. Зокрема, сильний кореляційний зв'язок було зафіксовано між генофілією та емоційною стабільністю ($r=0,642$), що вказує на те, що позитивне ставлення до материнства позитивно корелює з емоційною стабільністю. Також виявлено, що підвищена соціальна підтримка корелює зі зниженням рівня стресу ($r = 0,345$), що підкреслює важливість міцної соціальної мережі для психологічного благополуччя студенток.

5. Розробка та апробація корекційно-профілактичної програми показали її високу ефективність у формуванні позитивного ставлення до материнства. Завдяки використанню методів психологічного тренінгу, програма сприяла значному підвищенню усвідомлення та емоційної саморегуляції серед учасниць.

6. Узагальнення результатів впровадження корекційно-профілактичної програми виявило позитивні зміни в ставленні учасниць групи 2 до материнства в порівнянні з групою 1. Ці результати підкреслюють значення комплексного підходу до корекції негативних установок і демонструють потенціал подібних програм для ширшого впровадження в освітні та соціальні контексти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аксьонова С. Компенсаційний приріст народжуваності в Україні: очікування, чинники, перепони. Демографія та соціальна економіка. Київ. 2022. Вип. 4. С. 3-22.
2. Анчева І. А. Сучасний погляд на психологічну готовність до материнства. *Здорові жінки*. 2017. № 6 (122). С. 50-51.
3. Балущок М.В. Шляхи та засоби подолання внутрішньоособистісного конфлікту у юнацькому віці. *Психологічні науки*. 2013. Вип. 11 (99). С. 25-29.
4. Васильченко О.М. В 19 Діагностика та корекція репродуктивної поведінки особистості: навчально- методичне видання / О.М. Васильченко – К.: 2012. – 96 с.
5. Гапоненко Л.О., Волощук М.Б. Материнська ідентичність в діаді «мати-дитина» в умовах війни. *Modern engineering and innovative technologies*. 2023. Issue 30. Part 2. С. 60-65.
6. Гомонюк О.В., Яськова Н.В. Особливості психологічної готовності до материнства. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2017. № 4. С. 5-6.
7. Даниленко Н.В. Формування психологічної готовності жінки до материнства: дис...кандидата психол. наук: 19.00.04 / Даниленко Наталія Володимирівна. Харків, 2007. 229 с.
8. Желіба О. В. Освіта і гендер. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 256 с.
9. Зелінська Т.М. Вимірювання латентного материнства у дівчат студентського віку. *Психологічні науки: Зб. наук. праць. НПУ ім. М.П. Драгоманова*. 2008. № 23 (47). С. 103-108.
10. Калиниченко І. О., Калиниченко Д.О. Репродуктивне здоров'я жінок раннього фертильного віку: фактори ризику та збереження. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. 238 с.

11. Камбалова Т.С. Дослідження гендерних особливостей формування життєвих сценаріїв особистості в юнацькому віці. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля*. 2013. № 1 (30). С. 129-137.
12. Канюка С.І. Формування толерантності жінок як умови їх психологічної готовності до майбутнього материнства: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2018. С. 25-38.
13. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностик: навчально-методичні рекомендації. Львів, 2021. 62 с.
14. Коструба, Н., Ляшко, Л. Особистісні особливості психологічної стійкості молоді в умовах війни. *Psychological Prospects Journal*. 2023. № 42. С. 82-96.
15. Кравець В. П. Підготовка учнівської молоді до сімейного життя в Україні ХХІ століття: стан, тенденції, шляхи вдосконалення: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 584 с.
16. Лібанова Е., Позняк О., Цимбал О. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. Вип 2. С. 37-42.
17. Лугова М. Особливості материнства та дитинства у період війни: соціально-філософський аналіз. *Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe*. 2022. № 2 (5). С. 107-116.
18. Магдисюк Л.І., Демчук В.Б. психологічна готовність української молоді до материнства. *Science, Research, Development: матеріали міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 27-28 лютого 2022*. Луцьк, 2022. С. 68-69.
19. Маркова М.В., Козира П.В. Постстресові дезадаптивні стани на тлі соціальних змін: аналіз проблеми. *Медична психологія*. 2015. № 1 (37). С. 8-13
20. Мінюрова С.А., Тетерлева Е.А. Діалогічний підхід до аналізу смислового переживання материнства. *Психологічний журнал*. 2002. № 5. С. 63-75.

21. Осіпова Т.Ф. Вербалізація маскулінних і фемінінних стратегій і тактик невербальної комунікації. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2014. Вип. 38. С. 188-194.
22. Островська Б. Діти війни: проблеми сурогатного материнства під час військової агресії Російської федерації проти України. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 73-79.
23. Островська Н.О. Основні складові соціально-педагогічної діяльності щодо формування усвідомленого батьківства молоді. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогічні науки. 2012. № 16 (251). С. 115-122.
24. Перун М.Б. Стадії розвитку материнства: психосоціальний аспект. *Вісник Львівського ун-ту. Серія «Філософ. науки»*. 2009. Вип. 12. С. 225- 234.
25. Поспєлова С.В. Особливості гендерної соціалізації дівчат з різними типами статеворольових моделей. *Вісник Одеського національного ун-ту ім. Мечнікова. Серія «Психологія»*. 2014. Т. 9. Вип. 1 (31). С. 262- 269.
26. Психологічні основи розвитку особистості: монографія / за заг. ред. В.Й. Бочелюка, за ред. Ю.В. Стрюкової. Запоріжжя: Просвіта, 2020. Т. 7. 420 с.
27. Рибалка О.Я. Особливості статевого виховання дітей у сучасній сім'ї. *Вісник ПДПУ імені В. Г. Короленка*. 2008. Вип. 5. С. 219-223.
28. Розов В.І. Адаптивні антистресові психотехнології. К.: Кондор, 2009. 276 с.
29. Слюсар Л. І. Українська сім'я в умовах війни. Демографічні процеси. Київ. 2023. 18 с.
30. Таран О.П., Гаража Н.Д. Соціально-психологічні чинники ставлення сучасних жінок до материнства. *Габітус*. 2021. № 30. С. 91-96.
31. Филиппова Г.Г. Психологія материнства. М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. 240 с.
32. Хвисяк О.М., Маркова М.В., Марков А.Р. Клінічна специфіка й особливості психопатогенезу дезадаптивних станів у цивільного населення в

умовах соціального стресу і консцієнтальної війни. *Український вісник психоневрології*. 2017. Т. 25. Вип. 1 (90). С. 29-38.

33. Циганчук Т.В. Підвищення стресостійкості у студентів ВНЗ. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. № 8. С.18-29.

34. Цимбал Ц. Материнство і війна: екзистенційні виклики та етичні колізії. *Українознавчий альманах*. 2023. Том 32. С. 50-55.

35. Чаркіна О.А. Гукасян К.О. Психологічні ресурси подолання депривованого материнства в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2023. № 1 (31). С. 567-584.

36. Чаркіна О.А., Ляшенко О.О. Програма психопрофілактики стресових станів і підвищення материнської компетентності для дівчат студентського віку (Серія «Стрес-менеджмент в роботі психологічної служби ВНЗ»). Кривий Ріг: вид-во КПІ ДВНЗ «КНУ», 2015. 50 с.

37. Чепелева Н.І. Криза материнських уявлень жінок після народження дитини як наслідок їх ідеалізації. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*. 2020. № 91. С. 53-55.

38. Шевчук Г. Розвиток материнської ідентичності в структурі Я-концепції жінки. *Соціальна психологія*. 2010. № 3. С. 137-151.

39. Шмілик Н. Психологічна готовність до материнства як чинник подальших взаємин матері та дитини. *Збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету*. 2017. № 1. С. 242-243.

40. Шмілик Н. Психологічний аналіз змісту, структури та критеріїв суб'єктивної готовності до материнства. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2013. № 4. С. 253-259.

41. Штепа О.С. Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг. Монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 210 с.

42. Якименко О.Ю. Особливості партнерських стосунків в дівчат, які перебувають на різних етапах психосексуального розвитку. *Вісник Харківського національного ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Серія «Психологія»*. 2012. № 1009. Вип. 49. С. 143-146.

43. Ямницький В.М. Професійний розвиток особистості в контексті психології життєтворчості. *Освіта регіону: психологія, політологія, комунікації*. Університет «Україна». 2010. № 1. С. 94-96.
44. Яремчук Н.В. Психологічні особливості готовності молодої жінки до майбутнього материнства. *Вісник післядипломної освіти*. 2018. Вип. 7. С. 234- 239.
45. Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства. *Матеріали V Міжнародної наукової студентської конференції*. 5-6 грудня 2023 м. Кам'янець-Подільський, 2023. С.357-358
46. Admadeli, Y. P., Embu-Worho, P. M. (2021). Family and social environmental factors in the effects on family resilience: a systematic literature review. In International Conference on Psychological Studies (ICPSYCHE 2020) (pp. 223-227).
47. Betancourt T. S. The intergenerational effect of war. *Journal of the American Medical Association Psychiatry*. 2015. № 72(3). P. 199–200.
48. Bonanno, G. A., Galea, S., Bucciarelli, A., & Vlahov, D. (2007). What predicts psychological resilience after disaster? The role of demographics, resources, and life stress. *Journal of consulting and clinical psychology*, 75(5), 671.
49. Mancini, A. D., & Bonanno, G. A. (2006). Resilience in the face of potential trauma: Clinical practices and illustrations. *Journal of clinical psychology*, 62(8), 971-985.
50. Sisto, A., Vicinanza, F., Campanozzi, L. L., Ricci, G., Tartaglini, D., & Tambone, V. (2019). Towards a Transversal Definition of Psychological Resilience: A Literature Review. *Medicina (Kaunas, Lithuania)*, 55(11), 745.

ДОДАТОК А

**АВТОРСЬКА АНКЕТА ДЛЯ ДІАГНОСТИКИ УСТАНОВОК
ДІВЧАТ-СТУДЕНТОК ЩОДО МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ**

1. Як ви ставитеся до можливості стати матір'ю в умовах війни?

- а) Позитивно
- б) Негативно
- в) Нейтрально

2. Що викликає у вас найбільшу тривогу в питанні материнства під час війни?

- а) Власна безпека
- б) Безпека майбутньої дитини
- в) Соціально-економічні умови
- г) Інше (зазначте)

3. Чи вважаєте ви, що війна змінила ваші життєві пріоритети, зокрема у відношенні до материнства?

- а) Так
- б) Ні
- в) Частково
- г) Інше (зазначте)

4. Як війна вплинула на ваше бажання мати дітей?

- а) Відстрочила це бажання на невизначений час
- б) Підсилила бажання мати дітей
- в) Не вплинула
- г) Інше (зазначте)

5. Чи вважаєте ви, що після завершення війни ваше ставлення до материнства зміниться?

- а) Так
- б) Ні
- в) Не впевнена

6. Чи важлива для вас соціальна підтримка та стабільність у вирішенні питання щодо материнства?

- а) Дуже важлива
- б) Помірно важлива
- в) Неважлива

7. Чи готові ви відкласти свою кар'єру у зв'язку з материнством?

- а) Так
- б) Ні
- в) Можливо

8. Як ви оцінюєте свій емоційний стан у зв'язку з питанням материнства під час війни?

- а) Смуток, тривога
- б) Спокій, впевненість
- в) Інші емоції (зазначте)

9. Чи відчуваєте ви підтримку з боку сім'ї та близьких у вирішенні щодо материнства?

- а) Так
- б) Ні
- в) Частково

10. Які ваші основні страхи або занепокоєння щодо виховання дитини під час війни?

- а) Безпека дитини
- б) Фінансові труднощі
- в) Відсутність стабільності
- г) Інше (зазначте)

ДОДАТОК Б

**Матриця математико-статистичних обчислень
виражених коефіцієнтів кореляції Пірсона**

		Генофілія	Емоційна стабільність	Рівень стресу	Соціальна підтримка
Генофілія	Кореляція Пірсона Знач.	1	,642** ,002	,501** ,002	-,465* ,001
Емоційна стабільність	Кореляція Пірсона Знач.	,642** ,002	1	-,425* ,001	,415* ,001
Рівень стресу	Кореляція Пірсона Знач.	,501** ,002	-,425* ,001	1	,345* ,001
Соціальна підтримка	Кореляція Пірсона Знач.	-,465* ,001	,415* ,001	,345* ,001	1

ДОДАТОК В

Приклад відповідей респонденток на питання анкети

1)

Перелік питань до авторської анкети для діагностики установок дівчат-студенток відносно теми материнства в умовах війни

1. Як ви ставитеся до можливості стати матір'ю в умовах війни?

- а) Позитивно
- б) Негативно
- в) Нейтрально

2. Що викликає у вас найбільшу тривогу в питанні материнства під час війни?

- а) Власна безпека
- б) Безпека майбутньої дитини
- в) Соціально-економічні умови
- г) Інше (зазначте)

3. Чи вважаєте ви, що війна змінила ваші життєві пріоритети, зокрема у відношенні до материнства?

- а) Так
- б) Ні
- в) Частково
- г) Інше (зазначте)

4. Як війна вплинула на ваше бажання мати дітей?

- а) Відстрочила це бажання на невизначений час
- б) Підсилила бажання мати дітей
- в) Не вплинула
- г) Інше (зазначте)

5. Чи вважаєте ви, що після завершення війни ваше ставлення до материнства зміниться?

- а) Так
- б) Ні
- в) Не впевнена

6. Чи важлива для вас соціальна підтримка та стабільність у вирішенні питання щодо материнства?

- а) Дуже важлива
- б) Помірно важлива
- в) Неважлива

7. Чи готові ви відкласти свою кар'єру у зв'язку з материнством?

- а) Так
- б) Ні
- в) Можливо

8. Як ви оцінюєте свій емоційний стан у зв'язку з питанням материнства під час війни?

- а) Смуток, тривога
- б) Спокій, впевненість
- в) Інші емоції (зазначте) **негативний стан**

9. Чи відчуваєте ви підтримку з боку сім'ї та близьких у вирішенні щодо материнства?

- а) Так
- б) Ні
- в) Частково

10. Які ваші основні страхи або занепокоєння щодо виховання дитини під час війни?

- а) Безпека дитини
- б) Фінансові труднощі
- в) Відсутність стабільності
- г) Інше (зазначте)

2)

Перелік питань до авторської анкети для діагностики установок дівчат-студенток відносно теми материнства в умовах війни

1. б) Негативно
2. а) Власна безпека б) Безпека майбутньої дитини в) Соціально-економічні умови
3. в) Частково
4. в) Не вплинула
5. б) Ні
6. а) Дуже важлива
7. б) Ні
8. а) Смуток, тривога
9. а) Так
10. а) Безпека дитини б) Фінансові труднощі в) Відсутність стабільності

3)

1. Як ви ставитеся до можливості стати матір'ю в умовах війни?

в) Нейтрально

2. Що викликає у вас найбільшу тривогу в питанні материнства під час війни?

г) Інше (зазначте)

Що заберуть у дитина тата на війну, та матір залишиться сама її виховувати й ростити.

3. Чи вважаєте ви, що війна змінила ваші життєві пріоритети, зокрема у відношенні до материнства?

в) Частково

4. Як війна вплинула на ваше бажання мати дітей?

г) Інше (зазначте)

Це питання не актуальне для мене

5. Чи вважаєте ви, що після завершення війни ваше ставлення до материнства зміниться?

а) Так

6. Чи важлива для вас соціальна підтримка та стабільність у вирішенні питання щодо материнства?

б) Помірно важлива

7. Чи готові ви відкласти свою кар'єру у зв'язку з материнством?

б) Ні

8. Як ви оцінюєте свій емоційний стан у зв'язку з питанням материнства під час війни?

а) Смуток, тривога

9. Чи відчуваєте ви підтримку з боку сім'ї та близьких у вирішенні щодо материнства?

а) Так

10. Які ваші основні страхи або занепокоєння щодо виховання дитини під час війни?

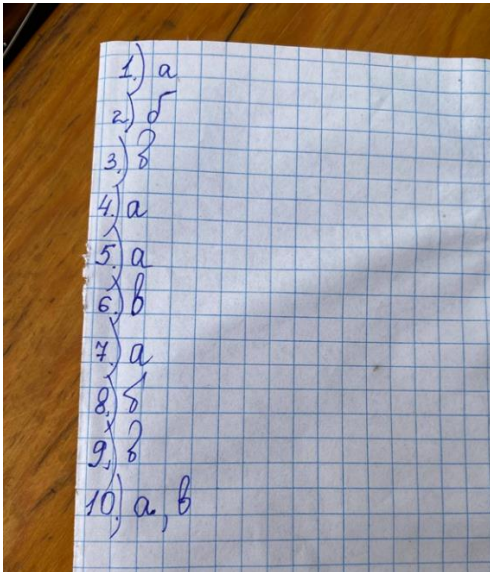
г) Інше (зазначте)

Хочеться, щоб дитина не знала про такі явища, як війна, особливо життя без тата.

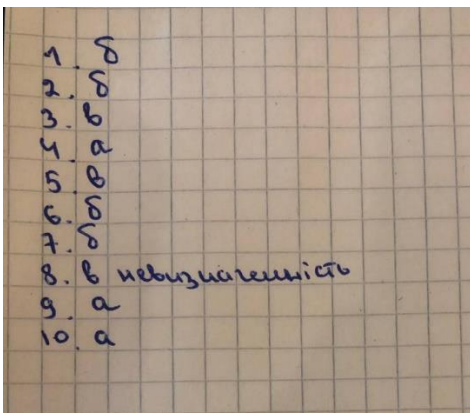
4)

- 1.б
- 2.в
- 3.в
- 4.в
- 5.в
- 6.б
- 7.б
- 8.а
- 9.в
10. а,б,в

5)

6)

7)

- 1. B
- 2. B
- 3. B
- 4. B
- 5. B
- 6. A
- 7. A
- 8. A
- 9. A
- 10. A

8)

